Döyüşlərin, ölənlərin sayı yox,
Qan-qadadan yurd, elatın payı yox,
Yaraqlılar yorulubdur, heyi yox,
Çinel, Minel burda yüz yol boğuşub.

Tanrı, özün yardım göstər, barışaq,
Bir el olaq, bir-birinə qarışaq.
Biz hamımız bir başraqdan yapışaq,
Çinel, Minel burda yüz yol boğuşub.

***

Bacar durub düşünürdü beləcə,
Adam niyə qızıl qana susayıb.
Hərdən durub soruşurdu özündən,
Adam niyə qızıl qana susayıb.

Tanrı dedi, Sərtiş əri qoru sən,
Arxancımız ərənlərdən birisən,
Son kəsilə, qorunc ilə dirisən,
Adam niyə qızıl qana susayıb.

-Yamanlığı samanlığa təpərəm,
Yaxşılığı o yan, bu yan öpərəm,
İkisinə aralıqda çəpərəm,
Adam niyə qızıl qana susayıb..

Gedim gəzim, Sərtiş əri tapım mən,
Ölümlərin caynağından qapım mən,
Qılıncımı yamanlığa sapım mən,
Adam niyə qızıl qana susayıb.

VIII QAPI
Sərtüzlə görüş söyləncisi

Tanrıların göstərişi var idi,
-Düzdə qalar düz yolunu azanlar,
Bələşmişdir qan-qadaya yer üzü,
Düzdə qalar düz yolunu azanlar.

Bu qan-qada tuta bilər hər yanı,
Buna görə yumalıdır qan qanı,
İnam gərək yox eləyə yamanı,
Düzdə qalar düz yolunu azanlar.

Gərək elə güclü ola inanış,
İnam üstə evin qura yaranış,
Yalanlardan süpürülə yaşayış,
Düzdə qalar düz yolunu azanlar.

Bir söz deyən çıxmalıdır araya,
Biz deyəni desin elə, obaya.
Desin ağa ağ, qaraya o qara,
Düzdə qalar düz yolunu azanlar.

***

-Ey Əhrimən, yalanların tanrısı,
Tanrı gərək dayaq ola dirriyə.
Yandırırsan, qurudursan hər yanı,
Tanrı gərək dayaq ola dirriyə.

Ey Əhrimən, nə yamanlıq edirsən,
Yamanlıqla sən haraya gedirsən.
Gündən-günə kiçilirsən, itirsən,
Tanrı gərək dayaq ola dirriyə.

Vuruşdurub adamları gülürsən,
Hər bir şeyi yaxşı, pisə bölürsən,
Bu gedişdə sən özün də ölürsən,
Tanrı gərək dayaq ola dirriyə.

Yaxşılıqla pisin kökü qazılar,
Pis od ilə, kəsi ilə basılar,
Son sorğuda o, boğazdan asılar,
Tanrı gərək dayaq ola dirriyə.

***

Ahur-məzda basar bir gün yamanı,
Yer hərlənib gələr ilkin yerinə.
Pislik ölər, yaxşılıqlar dirilər,
Yer hərlənib gələr ilkin yerinə.

Gülüş, sevinc dodaqlarda güllənər,
Əhrimənin kökü divdən bellənər,
Hamı bir dil, bir görümlə dillənər,
Yer hərlənib gələr ilkin yerinə.

Odev* olmaz, dincev** olar yer üzü,
Nə ac olar, nə sel, yanğın, nə tüstü,
Aralıqda nə barışıq, nə küsdü?
Yer hərlənib gələr ilkin yerinə.

Tanrı gələr adamlara qarışar,
Ellər, dillər, acıqanlar barışar,
Gücdə deyil, hamı işdə yarışar,
Yer hərlənib gələr ilkin yerinə.

***

Subölləndə yaşayırdı beləsi,
Küskün olar el gözündən yayınan.
O, göylərlə danışırdı gizlicə.
Küskün olar el gözündən yayınan.

On beş yaşda ayaqyalın gəzirdi,
Söz yığırdı, düzümləyib yazırdı.
Tək qalaraq öz-özündən bezirdi,
Küskün olar el gözündən yayınan.

Əl tuturdu hərdən əkin, biçində,
Dolaşırdı yaylaqların köçündə,
Ayaqyalın gül-çiçəklər içində,
Küskün olar el gözündən yayınan.

_____
****Cəhənnəm,***
*****Behişt***

Bax, bu sayaq dolaşırdı düzləri,
İpə-sapa gəlməyirdi sözləri.
Qatdaq idi bir azcana dizləri,
Küskün olar el gözündən yayınan.

***

Hərdən ona qoşulurdu anası,
İz arayıb, bala deyən anadır.
Qoruyurdu onu yalan, yamandan,
İz arayıb, bala deyən anadır.

Anasının adı Doğdu qız idi,
Düşük oğlu Sərtiş ərə göz idi,
Düşüncəsi, yolu, sözü düz idi,
İz arayıb, bala deyən anadır.

Hamı gəlib Sərtiş ərə baxırdı,
Adı-sanı qaranlığı boğurdu,
Üz-gözündən sanki işıq yağırdı,
İz arayıb, bala deyən anadır.

Subölənin çiçəkləri yapyaşıl,
Çiçəklərə ildə dörd ay o, qonaq,
Gül-çiçəyə söyləyirdi bu sayaq,
İz arayıb, bala deyən anadır.

***

Deyirdilər dəlisovdur Sərtiş ər,
Yük daşıyar düşüncədən dəlisov.
Deyirdilər göylər ilə danışır.
Yük daşıyar düşüncədən dəlisov.

Deyirdilər Duzgöl yanı kənddəndir,
Dili topuq, sümükləri ətdəndir,
Qanı sudan, günəşdəndir, otdandır,
Yük daşıyar düşüncədən dəlisov.

El-obada az danışıb, gülürdü,
Oturanda öz yerini bilirdi.
Handan-hana o da dilə gəlirdi
Yük daşıyar duşüncədən dəlisov.

Ağsaqqallar sevməyirdi bu gənci,
Ad almışdı "ayaqyalın dilənçi".
Sarı üzdü, yekə başdı, iyrəncil,
Yük daşıyar düşüncədən dəlisov.

***

Düzümləri gülməliydi, dərindi,
Dərin olur suyu sərin quyular.
Həm çəkinir, həm sevirdi el onu,
Dərin olur suyu sərin quyular.

Ala gözlər ürkək idi, uyğulu,
Gənc üzünün görünüşu qayğılı,
Danışığı sayıqlıydı, sorğulu,
Dərin olur suyu sərin quyular.

Danışanda hərdən-birdən çaşırdı,
Doğruluqdan söz açanda daşırdı,
Qoşma deyib, sözdən düzüm qoşurdu,
Dərin olur suyu sərin quyular.

O, gənc ikən ana gözün qapadı,
Üzgün idi, əzgin idi o qadın,
Basdırıldı, Doğdu qaldı yer adı,
Dərin olur suyu sərin quyular.

***

Bacar qoydu Qızçiçəyi yerinə,
Tanrıların dediyindən yayınma.
Dedi, gedim Sərtiş əri axtarım,
Tanrıların dediyindən yayınma.

Keçdi dağı, gölü, çayı, meşəni,
Yaylaqları, qışlaqları, kövşəni.
Yay yağışı, yaz dumanı, qış çəni,
Tanrıların dediyindən yayınma.

Bayram tutdu Hindel bu gör-görüşü,
Gördü orda çox adamı, çox işi,

Gəzdi yol-yol hər meşəni, hər döşü,
Tanrıların dediyindən yayınma.

Sərtiş ərdən soraq verən olmadı,
Orda qalıb, burda yuva salmadı,
Gözəl idi ölkə, Bacar qalmadı.
Tanrıların dediyindən yayınma.

***

Çox yol getdi, yordu çox-çox yolları,
Yol qurtarmır, yol deməkdir yer üzü.
Yola döndü Minel, İlam, Mindiyar,
Yol qurtarmır, yol deməkdir yer üzü.

Hər şəhərdə bir ay, bir il oturdu,
Axtarışı yer-yer, kənd-kənd artırdı,
Son dözümü, inanışı qurtardı.
Yol qurtarmır, yol deməkdir yer üzü.

Gəlib keçdi, Əkbitənə girmədi,
Bir tanışa o tanışlıq vermədi,
İstəsə də Üstüağı görmədi,
Yol qurtarmır, yol deməkdir yer üzü.

Gəlib çatdı Subölənin yerinə,
Kirpik ütən istilərdən sərinə,
O yanaşdı qocalardan birinə.
Yol qurtarmır, yol deməkdir yer üzü.

***

-Ağsaqqalı, Sərtüz əri gəzirəm,
Yollanışdır, göndərişdir Sərtüz ər.
Axtarıram onu tanrı adından,
Yollanışdır, göndərişdir Sərtüz ər.

-Tanıyıram, saqqalı var, sapsarı,
Ala gözü, baxışları dupduru,
Dan yerində gəzir şehli yalları
Yollanışdır, göndərişdir Sərtüz ər.

Əyriliyi dağıdandır, sökəndir,
Yazısıyla azı, çoxu çəkəndir.
Doğruluğu ürəklərə əkəndir,
Yollanışdır, göndərişdir Sərtüz ər.

Çəkimi var, tutan yeri doğruluq,
Oddan sərtlik qapıb, sudan duruluq,
Quruda su, suda isə quruluq,
Yollanışdır, göndərişdir Sərtuz ər.

***

-Tanrı onu bizə toxdaq göndərib,
Tanrıların işığı var üzündə,
Ancaq onu başa düşmür varlılar,
Tanrıların işığı var üzündə.

Tanrı saymır onu çox ev yıxanlar,
Əldə tutur onu ələ baxanlar,
Gəzir onu sözlə ürək yaxanlar,
Tanrıların işığı var üzündə.

Burdan getsən, ona axşam çatarsan,

Ordan getsən, bataqlığa batarsan,
Bizə getsən, dincələrsən, yatarsan,
Tanrıların işığı var üzündə.

-Yox, tanıdım, gərək görüm onu mən,
Çox isindim sənin yuxa dilindən,
Gedim gərək öpüm onun dilindən,
Tanrıların işığı var üzündə.

***

Dağ ətəyi, yaylaları gəzdi o,
Bir mahnıdır hər gül, hər çay, hər bulaq.
Göz oxşayır boyaları güllərin,
Bir mahnıdır hər gül, hər çay, hər bulaq.

Uca dağlar burda verib əl-ələ,
Sarmaşıbdır gül ağaca, gül gülə,
Qayaları döş-döşədir, bel-belə,
Bir mahnıdır hər gül, hər çay, hər bulaq.

Mamır bitib daşlarının belində,
Dalğalanır quş qanadı yelindən,
Bir dinclik var bu döşlərin gülündə,
Bir mahnıdır hər gül, hər çay, hər bulaq.

Gör-gör burda alıb dirrik adını,
Bulud burda çapır köhlən atını,
Buradadır gözəlliyin yatımı,
Bir mahnıdır hər gül, hər çay, hər bulaq.

***

-Oğul, kimsən, dayan, sənə sözüm var,
Dağ ucalıq, çöl gözəllik paylayır,
Sərtüz əri görməliyəm bu yerdə,
Dağ ucalıq, çöl gözəllik paylayır.

Gözü ala, saçı sarı, üzü ağ,
Ay kimidir, üz işıqlı, yuvarlaq.
Ayaqyalın gül-çiçəyə bataraq,
Dağ ucalıq, çöl gözəllik paylayır.

-Sən axtaran mənəm, alnı lələkli,
Atı yorğa, özü dəmir biləkli,
Çinar qollu ərən, qaya kürəkli,
Dağ ucalıq, çöl gözəllik paylayır.

-Nə yaxşı ki, səni tapdım burada,
Məni yardım verib sənə yaradan,
Qoruncunam sənə tanrı sarıdan,
Dağ ucalıq, çöl gözəllik paylayır.

***

-İgid ərən, çox yol keçib gəlibsən,
Yaşayışı tanrı özü qoruyur.
Odu, suyu, göyü, yeri, bitkini,
Yaşayışı tanrı özü qoruyur.

Bil ki, gözdən yayınanam mən özüm,
Dizlərimdə güc yoxdursa, var dözüm,
El içində gücə dönür hər sözüm,
Yaşayışı tanrı özü qoruyur.

Mən bilirəm sən güclüsən, yaxşısan,
Uğureldə sevimlisən, başçısan.
Gənc olsan da yaşlılardan başlısan,

Yaşayışı tanrı özü qoruyur.

Məni el-el, addım-addım izləmə,
Qoruq edib, məni gəzmə, gözləmə.
Tanrıların qoruncuyam sözlə mən,
Yaşayışı tanrı özü qoruyur.

***

Dirrik mənə beş min ildir tanışdır,
Gələn gəlmir, gedən getmir biryolluq,
Bu dirriyə gəldim üç yol, üç adda,
Gələn gəlmir, gedən getmir biryolluq.

Sərtiş ərəm, Sərtüz ərəm, Sarıdöş,
Hər üçündə bir yaşayış, görünüş,
Sonuncu yox, üçüncüdür bu gəliş,
Gələn gəlmir, gedən getmir biryolluq.

Qorunc olma mən qoruncun özünə,
Yayınc* kəsil yazdığıma, sözümə,
Onda tanrı görünəcək gözünə,
Gələn gəlmir, gedən getmir biryolluq.

Məni burda başa düşən çox azdır,
Dirrik hələ yırtıcıdır, dayazdır,
Yoxsul çoxdur, varlılarsa konazdır,
Gələn gəlmir, gedən getmir biryolluq.

***

Yollanışam mən tanrılar adından,
Göydə tanrı birdir, adı yeddidir.
Su, od, göy, yer, bitki, günəş, doğruluq,
Göydə tanrı birdir, adı yeddidir.

Sərtiş ərdir bu dirriyə od ata,
Təpın, inan, kəsi kəsil sən oda,
Onda yerdən yığışılar qan-qada,
Göydə tanrı birdir, adı yeddidir.

Get, başçı ol Uğurelə, Hindelə,
Acılığı külə döndər, ver yelə.
İnanışla o elləri al ələ,
Göydə tanrı birdir, adı yeddidir.

_____
***Təbliğatçı*

Bunu bizə Ahur-məzda buyurub,
O, bizləri Əhriməndən qoruyur,
Yaman, kəsi ocaq ilə qarıyır,
Göydə tanrı birdir, adı yeddidir.

***

-Mən inamın dib daşını tapmışam,
Hərə gərək bir ev tikə, bağ sala.
Yaranışın ilk adı da inanış,
Hərə gərək bir ev tikə, bağ sala.

İnanışı olmayanın özü yox,
Öz-özünü tanımağa gözü yox,
Öz yurduna, öz elinə sözü yox.
Hərə gərək bir ev tikə, bağ sala.

Son sorğu var yaşayanlar öləndə,
Varlı, yoxsul birdir bura gələndə,
Etdikləri yaxşı, pisi böləndə,

Hərə gərək bir ev tikə, bağ sala.

Varlı, yoxsul birdir sorğu günündə,
Hamı birdir sorğuların önündə,
Odev, Dincev-iki yolun yönündə,
Hərə gərək bir ev tikə, bağ sala.

Suböləndə vuruş söyləncisi

Biri gəldi, arxasında köləsi,
-Heç kəs məncə oxşar deyil, bir deyil,
Mən varlıyam, qolugüclü, Sərtiş ər,
-Heç kəs məncə oxşar deyil, bir deyil.

Sorğu olsa, sən deyən tək o yolla,
Dincev bütün dolu olar yoxsulla,
Odev ilə dolar varlı oğullar,
Heç kəs məncə oxşar deyil, bir deyil.

Mən varlıyam, qoruyuram çoxunu,
Yaşadıram el istəyən qurğunu,
Qanlı olur hərdən taxıl yığımı,
Heç kəs məncə oxşar deyil, bir deyil.

Yazdığına inamım var buracan,
Bir sərçə var, bir də vardır çalağan.
Onda gərək varlı çıxa aradan,
Heç kəs məncə oxşar deyil, bir deyil.

***

-Yazdıqların gəlib bizə çatıbdır,
Yaranışda bir ölçü var, güdüm* var.
Bizim eldə doğulsan da böyüksən,
Yaranışda bir ölçü var, güdüm var.

Yazdıqların düzlük, özlük gözləyir,
Tanrıları ürəklərə səsləyir,
Qaranlığı, yamanlığı pisləyir,
Yaranışda bir ölçü var, güdüm var.

Ancaq son gün sorğusunda sınıbsan,
Varlı, yoxsul sözünü bir sanıbsan,
Varlılarda ucalığı danıbsan,
Yaranışda bir ölçü var, güdüm var.

Bil ki, yoxsul acıqanla vuruşmaz,
El işinə, yurd işinə qarışmaz,
Varlı kimi ağır işdən yapışmaz,
Yaranışda bir ölçü var, güdüm var.

***

Biz varlıyıq, gəldik sənə "yox" deyək,
Varlı, yoxsul bir yazıya sığışmaz.
Dəyişəsən o yazını gərək sən,
Varlı, yoxsul bir yazıya sığışmaz.

Yüklənmişik biz dirriyin yüküylə,
Yaşayırıq el-obanın suçuyla,
Ağrı oldun bizə qorxu, ürküylə,
Varlı, yoxsul bir yazıya sığışmaz.

Son sorğuda üstünlüklər ver bizə,
Varlıları oxşa, ayır, həm bəzə,
Bizi qoyma yoxsullarla üz-üzə,
Varlı, yoxsul bir yazıya sığışmaz.

———

*Adət

-Biz gəlmişik Əkbitənin özündən,
Çıxmamışıq Üstüağın sözündən.
Ya get burdan, ya da barış bizimlə,
Varlı, yoxsul bir yazıya sığışmaz.

***

- Dəyişmərəm yazdığımı, varlılar,
Hamı birdir yaranışın özündə.
-Varlı, yoxsul gecə-gündüz kimidir.
Hamı birdir yaranışın özündə.

-Gərək hamı bir inama bağlana,
Son sorğuda bir olarlıq saxlana.
Sözdə deyil, işdə hamı yoxlana,
Hamı birdir yaranışın özündə.

-Çıxardarıq Mindiyardan biz səni,
Varlı, yoxsul birdir yazıb, deyəni.
Varlını yox, yoxsulları öyəni,
Hamı birdir yaranışın özündə.

-Ahay, dayan, yekə-yekə danışan,
Tanrıların hər işinə qarışan,
El varına acgöz kimi daraşan.
Hamı birdir yaranışın özündə.

***

Mən basılmaz Gücər oğlu Bacaram,
Varlı, yoxsul bir doğulur, bir olmur.
Yolunuzu düz götürün, düz gedin,
Varlı, yoxsul bir doğulur, bir olmur.

Mən Sərtişin qoruncuyam, qılıncı,
Odur sözdə, düşüncədə tapıncıl*.
Mən də ona vurumbatmaz yapıncı.
Varlı, yoxsul bir doğulur, bir olmur.

Onlar dinib deyişdilər-daşdılar,
Ölçüləri, güdümləri aşdılar.
Bizucları bir-birinə sancdılar,
Varlı, yoxsul bir doğulur, bir olmur.

*İxtiraçı

Gücər oğlu Bacar qovdu çaparı,
Vurdu, yıxdı, kəsdi, tutdu onları.
Silkələndi dağın axar-baxarı.
Varlı, yoxsul bir doğulur, bir olmur.

***

-Dayan, Bacar, Gücər oğlu, güc ər qan,
Sözü gərək sözlə başa salasan.
Ağlamsındı, gülümsündü Sərtiş ər,
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Vuruşumuz yamanladır yamanca,
Onda əl at toppuz, bizuc, qılınca.
Söz güləşdir, sözdə dözüm qalınca.
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Qan axıtmaq olmaz, qardaş, boş yerə,
İnanışla yaraqlansın qoy hərə,
Onun ilə adam qalxar göylərə.
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Sən söz Gücər, sən qol Gücər ərənsən,
Mən yazarı, sən yarağı görənsən.
Mən ağ kürən, sən bozumtul kürənsən,
Sözü gərək sözlə başa salasan.

-Mənim yurdum bəyənməyir yazarı,
Varlılar da mənə tez-tez qabarır.
Burda itib olacaqlar açarım,
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Bir kökdəndir, bir addandır yaranış,
Yaranışın iç üzüdür inanış,
İnanışla güclü olur yaşayış,
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Yazılarım qonub yatıb dillərə,
Himnim, qatım arxa olub ellərə,
Güc gətirdi ürəklərə, əllərə.
Sözü gərək sözlə başa salasan.

Hamı gərək ucalara inana,
İçi-çölü kəsi ola inama.
Yer qalmaya inanışda yamana,
Sözü gərək sözlə başa salasan.

***

Su üstündə gəlib durdu Sərtüz ər,
Yuyun, sonra tanrılarla danış sən,
Əl-üzünü, ayağını yudu o,
Yuyun, sonra tanrılarla danış sən.

Sonra durdu yavaş-yavaş ayağa,
Əllərini uzadaraq qabağa.
Gözlərini o zillədi ocağa,
Yuyun, sonra tanrılarla danış sən.

I üztut:

" İnanıram inandırıb hamını,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır-
Mən devlərdən, yamanlardan qopmuşam,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır.

Baş əyirəm Espendaya yenidən,
Üz tuturam, yalvarıram sənə mən,
Ahur-məzda düşməz daha dilimdən,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır".

***

"Ahur-məzda yaradanı yaratdı,
Pisliklərə yeri-göyü daraltdı,
Yer altında günlərini qaraltdı,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır.

Altı tanrı arxasında dayanıb,
Onlar tanrı işığına boyanıb,
Yer-göy onun sözlərilə oyanıb,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır.

"Yeddi bayram, beş üztutun* yeriyəm,
Yerdə ocaq odərlərdən biriyəm,
Odla, suyla, bitkilərlə diriyəm.
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır".

II üztut:

"Böyük Aşa yaxşılardan yaxşıdır,
Böyük Aşa pisliklərə qarşıdır,
İstəklidir, istəklilər başıdır.
Dəyərlidir, dəyərlidir Aşamız".

III üztut:

"Ahur-məzda, dəyərlini özün seç,
Ayıryaman, öz ölçünlə yeri ölç,
Biz sevirik səni, pisi bizə keç,
Kişilərə, qadınlara əl uzat"...

***

-Ey Sərtiş ər, mən dönürəm yurduma,
İnanışdan güclü varsa tanrıdır,
Öz gücümə inanıram bu işdə,
İnanışdan güclü varsa tanrıdır.

"Gəl" buyursan, harda olsam, gələrəm,
Gərək olsa, vuruşaram, ölərəm,
Bu yolunda sənə uğur dilərəm.
İnanışdan güclü varsa tanrıdır.

Mənim atım, sənin sözün uçardır,
Söz qapalı qapılara açardır,
Güc yerində sözdən güclü nə vardır,
İnanışdan güclü varsa tanrıdır.

Sözün çatar Uğurelə, Xançuya,
Toxdaq olar yolkəsənə, qoçuya,
İnanc olar min-min gəncə, qocaya,
İnanışdan güclü varsa tanrıdır.

**Sitayiş*
**Dua*

***

Çapdı dağlar üzərindən İtiat,
Çəkər səni öz qoynuna doğulyer*,
Gəldi, gördü ana olub Qızçiçək,
Çəkər səni öz qoynuna doğulyer.

Artarına** Tuncər adı qoydu o,
Bələk iyi, süd qoxusu duydu o,
Bu sorağı Mindiyara yaydı o,
Çəkər səni öz qoynuna doğulyer.

Mənim Tuncər, mənim oğul artarım,
Çətin gündə inanılmış tutarım,
Dadlı-duzlu yuxularda yatarım,
Çəkər səni öz qoynuna doğulyer.

Böyü, atam, dur ananla yanaşı,
Doğma balam, doğul yerim, yurddaşım,
Ey gələcək ölkəbaşı, elbaşı,
Çəkər səni öz qoynuna doğulyer.

İnanış söyləncі

Yola düşdü Əkbitənə Sərtiş ər,
İnanc yoxsa, ordan çəkil, uzaq ol.
İnancına qol qoymadı varlılar,
İnanc yoxsa, ordan çəkil, uzaq ol.

Yazdıqları dağarcığa qalandı,
Sarı, ütük kirpikləri sulandı,
Ala gözün bəbəkləri bulandı,
İnanc yoxsa, ordan çəkil, uzaq ol.

İnanışda tanrıların düzgüsü,
Yazısında varlıların ürküsü,
Doğma yerlər, soyuq üzlər güzgüsü,
İnanc yoxsa, ordan çəkil, uzaq ol.

_____
Vətən
****övlad***

Dedi,- sağ ol, doğma yerlər, doğma yer,
Mən gedirəm, mənə güc ver, uğur ver,
Çox sevdiyim a görgülər, a gör-gör,
İnanc yoxsa, ordan çəkil, uzaq ol.

***

-Subölən dağ, məndən küsmə, incimə,
Nədən doğma soyuq olur doğmaya.
Bir isti söz eşitmədim bu yerdə,
Nədən doğma soyuq olur doğmaya?

Hamı məni giley ilə yanladı,
Doğmalarım ələ saldı, danladı,
Bir qardaşım öydü məni, anladı,
Nədən doğma soyuq olur doğmaya?

***

Gəlib çıxdı Əkbitənə Sərtiş ər,
Yol yoldaşı küsü, giley, inanış.
Bu Baş kənddə heç kəs onu saymadı,
Yol yoldaşı küsü, giley, inanış.

Üstüağı o soruşdu hamıdan,
Bir qız oldu ona yolu tanıdan.
Qıza uğur dilədi o, tanrıdan,
Yol yoldaşı küsü, giley, inanış.

Başevlilər ona məhəl qoymadı,
İstəyini, diləyini saymadı,
Ürəyinin sözlərini duymadı,
Yol yoldaşı küsü, giley, inanış.

Odər ata ona hayan kəsildi,
O, Başevdə bir bucağa qısıldı,
Ağrıları kirpiyindən asıldı,
Yol yoldaşı küsü, giley, inanış.

***

Yığıldılar dörd yanına gələnin,
Hər gələndə yeni bir şey taparsan,
Şaman gəldi, suyabaxan, rəmlatan,
Hər gələndə yeni bir şey taparsan.

Sərtiş ərin saç-saqqalı sarıydı,

Ala gözlər bulaqdan da duruydu,
Başı iri, döşü-köksü quruydu,
Hər gələndə yeni bir şey taparsan.

Ağ köynəyi uzun idi, sürünmə,
Ayaqları, topuqları görünməz,
Beldə üç qat ip var idi hörülmə,
Hər gələndə yeni bir şey taparsan.

Yorğun idi, tutqun idi üzdəcə,
Qalın kürkü uzanırdı dizəcən,
Qollarının qıraqları büzməcə,
Hər gələndə yeni bir şey taparsan.

***

- Mən gəlmişəm tanrıların yanından,
Dirrikləri Ahur-məzda yaradıb.
Mən onların qulağıyam, gözüyəm,
Dirrikləri Ahur-məzda yaradıb.

Su, od, yer, göy, bitki, dilli, dilsizi,
Görünəni, görünməyən hər üzü,
Düşüncəni, düşüncədə hər sözü,
Dirrikləri Ahur-məzda yaradıb.

Mən onların göstərişi, yoluyam,
Tanrıların işığıyla doluyam,
Deyən dili, bir də vuran qoluyam,
Dirrikləri Ahur-məzda yaradıb.

Yaxşı, yaman iki əli tanrının,
Son sorğusu vardır ulu tanrının.
Odev, Dincev son özülü tanrının,
Dirrikləri Ahur-məzda yaradıb.

***

Su üstündə gəlib durdu Sərtiş ər,
-Yuyun, sonra tanrılarla danış sən,
Əl-üzünü, ayağını yudu o,
Yuyun, sonra tanrılarla danış sən.

Sonra durdu yavaş-yavaş ayağa,
Əllərini uzadaraq qabağa,
Gözlərini o zillədi ocağa,
Yuyun, sonra tanrılarla danış sən.

I üztut:

"İnanıram, inandırıb hamını,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır,
Mən devlərdən, yamanlardan qopmuşam,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır.

Baş əyirəm Espendaya yenidən,
Üz tuturam, yalvarıram sənə mən,
Ahur-məzda düşməz bir də dilimdən,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır".

"Ahur-məzda yaradanı yaratdı,
Pisliklərə yeri-göyü daraltdı,
Yer altında günlərini qaraltdı,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır.

Altı tanrı arxasında dayanıb,

Hamı onun işığına boyanıb,
Yer-göy onun sözlərilə oyanıb,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır".

Yeddi bayram, beş üztutdan bəriyəm,
Yerdə ocaq odərlərin biriyəm,
Odla, suyla, bitkilərlə diriyəm,
Böyük Məzda inancımdır, tanrımdır".

II üztut:

"Böyük Aşa yaxşılardan yaxşıdır,
Böyük Aşa pisliklərə qarşıdır,
İstəklidir, istəklilər başıdır,
Dəyərlidir, dəyərlidir Aşamız".

III üztut:

"Ayıryaman, öz ölçünlə bizi ölç,
Ahur-məzda, dəyərlini özün seç,
Biz sevirik səni, pisi bizə keç.
Kişilərə, qadınlara əl uzat".

***

Şaman dedi böyük elçi Sərtişə,
Tanrıların yanlışlığı olarmı?
Tanrı niyə özü pisi yaratdı?
Tanrıların yanlışlığı olarmı?

Odər dedi:-Tanrım oddur, ocaqdır,
Oddan butün çirkinliklər uzaqdır,
Odsevərlər tanrılar tək qoçaqdır,
Tanrıların yanlışlığı olarmı?

Nə veribsə dillilərə o verib,
Günəş çıxıb, hamı yerdən bar dərib.
Göyə çıxan göydə yalnız od görüb,
Tanrıların yanlışlığı olarmı?

Yaradan yox, yaranışdır od özü,
Onda tanrı gücü vardır ən azı,
Yaradan yox, yaşadandır od bizi,
Tanrıların yanlışlığı olarmı?

***

-Yaranarkən dirrik tanrı sözündən,
Pis doğulub yaxşılığın özündən.
Pislik edib bizə acıq üzündən,
Dirrik belə ikiliyə bölünüb.

-İnanmıram yaxşılıqdan pis ola,
Onda gərək pisdə yaxşı üz ola,
Belə desək, qardaş, bir az düz olar,
Dirrik belə ikiliyə bölünüb.

-Son sorğuda şah da birdir, kölə də,
Bizdən tanrı acıq alır hələ də,
Deyirsən ki, tanrı düzdür belədə.
Dirrik belə ikiliyə bölünüb.

-Pis adam yox, doğrusu, mən biləni,
Pislər varlı, yaxşılarsa dilənir,
Son sorğuya çəkir tanrı öləni,
Dirrik belə ikiliyə bölünüb.

***

Çıxıb önə, belə dedi rəmlatan,
-Suyun, odun tanrısı da çörəkdir.
Duruş olmaz varlıqlarda çörəksiz,
Suyun, odun tanrısı da çörəkdir.

Mən çörəyə baş əyirəm tanrı tək,
Bu çörəyə üztut qılaq biz gərək,
Həm samandır, həm də otdur bu çörək,
Suyun, odun tanrısı da çörəkdir.

Çörək olsa yaraqlı da vuruşar,
Adam bütün çətinliklə barışar,
O olmasa varlıq yanar, alışar,
Suyun, odun tanrısı da çörəkdir.

Falçı dedi;-Mən də sözə girirəm,
Yaranışı mən çörəkdə görürəm,
Üstünlüyü mən çörəyə verirəm,
Suyun, odun tanrısı da çörəkdir.

***

Sapdı, durdu öz yerindən Sərtiş ər,
-Yox, çörək də yaşadandır, tanrı yox.
Deyirsiniz tanrı göydə nə yeyir,
Yox, çörək də yaşadandır, tanrı yox.

Tanrı işıq axınıdır, göy deyir,
İşıq isə nə yeyilir, nə yeyir,
Yarananlar bu işığa baş əyir,
Yox, çörək də yaşadandır, tanrı yox.

Dirrik, varlıq öz yerinə dönəcək,
Adamlaşıb tanrı yerə enəcək,
Hamı bir dil, bir istəkdə dinəcək,
Varlıq ancaq yaxşıların olacaq.

Əriyəcək dağda dəmir, döşdə qar,
Yanacaqdır pislik gəzən adamlar,
Diriləcək ər ölənlər nə ki var,
Varlıq ancaq yaxşıların olacaq.

***

Şah çağırdı Sərtiş əri yanına,
"İnanışla adam dibdən dəyişir.
Bu gənc yeni inanışla gəlibdir,
İnanışla adam dibdən dəyişir.

Bu da yeni qurğusudur Mehcənin,
Girib yenə qılığına özgənin,
İstəyir ki başsız qoya ölkəni,
İnanışla adam dibdən dəyişir.

Nə deməkdir "Odev", "Dincev", "Son sorğu",
Kimə gərək inanışda bu qurğu,
Azdırmaqdır, aldatmaqdır, həm yuxu,
İnanışla adam dibdən dəyişir".

O baş əydi Üstüağa üç kərə,
Dedi:-Şahım, yalvarıram göylərə,
Göydən uğur diləyirəm sizlərə,
İnanışla adam dibdən dəyişir.

***

Ağ arxalıq, ağ darbalaq, ağ çuxa,

Ağ, al, sarı Mindiyarın görümü*.
Bu boyalar sevimlidir bu yerdə
Ağ, al, sarı Mindiyarın görümü.

Qızıldandır söykənəcək, oturaq,
Sayrışırdı orda-burda yal-yaraq,
Ayaq üstə dayanmışdı çox qonaq,
Ağ, al, sarı Mindiyarın görümü.

-Subölənin sarı Sərtiş yazarı,
Odsevərlər ölkəsidir Mindiyar,
Yeni-yeni tapıntılar nə gərək,
Odsevərlər ölkəsidir Mindiyar.

Mən bilmirəm kimə, necə uyubsan,
İnanışa yeni ölçü qoyubsan,
Yazdığını orda-burda yayıbsan,
Odsevərlər ölkəsidir Mindiyar.

**Rəmzi*

Yazdığında yer varlıya dar olub,
Odev, dincev yeni-yeni ad olub,
Son sorğuda varlı, yoxsul bir olub,
Odsevərlər ölkəsidir Mindiyar.

***

-Şahım, mən də bu ölkənin oğluyam,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.
Yerdə yoxsul öz yerini biləndir,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

Gündə min-min qardaş qanı tökülür,
Ürəklərdən inanc, inam çəkilir.
Qanımızda öc tikanı əkilir,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

Varlı, yoxsul ad yox, işlə ölçülür,
Bu yol ilə üstünlüklər seçilir,
Odev, dincev varlığına biçilir.
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik?

-Var qoymasa yürüşlərdə varlılar,
Bu ölkədən, bu varlıqdan nə qalar,
Hər varlının, hər yoxsulun yeri var,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

-Siz deyəndən belə çıxır, varlılar
Tanrını da varla satın alarlar,
Onda elə var tanrıdır, tanrı var,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

-Od, ocağı, suyu mənəm qoruyan,
Mənəm varlı-yoxsullara yarıyan,
Tanrıları öz yerində arayan,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

- Biz pisliyə son qoyarsaq, Üstüağ,
Dirrik ilkin görkəmini alacaq,
Varda nə var, ilkinlərin olacaq,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

-Sən tanrılar elçisisən, de görək,

İlkinliyə hansı yolla biz dönək,
İlkinliyin özünə də var gərək,
Kimə gərək bunca ayrı-seçkilik.

***

-Böyük şahım, Mindon oğlu Üstüağ,
Yaxşılıqdır pisi bizdən kürüyən.
İnanışda kəsi, üztut yaxşıdır.
Yaxşılıqdır pisi bizdən kürüyən.

Ağac əkmək, arx qazdırmaq, su çəkmək,
Od qorumaq, yol saldırmaq, ev tikmək,
Yer şumlamaq, yer sulamaq, yer əkmək,
Yaxşılıqdır pisi bizdən kürüyən.

Bizə qarşı quraqlıqdır, sel, yanğın,
Boş-boşuna yaxalaşma qan, qırğın,
Ev dağıdan, yertitrəmə, yel, çovğun,
Yaxşılıqdır pisi bizdən kürüyən.

Bunu böyük tanrı özü buyurub,
Pis çayırı yaxşı otdan ayırıb.
Çıxardasan gərək dibdən çayırı,
Yaxşılıqdır pisi bizdən kürüyən.

***

-Mən Üstüağ, Mindiyarın şahıyam,
Pis gizlənib yaxşılığın qoynunda,
Gərək hər gün yaxşılar da dəyişsin,
Pis gizlənib yaxşılığın qoynunda.

Biri Mehcə, öcdən şişib partlayır,
Biri Qaraş, üstümüzdən addayıb,
Hindel şaha gedib boyun qatdayıb,
Pis gizlənib yaxşılığın qoynunda.

İki min-min köçkün gəlib Hindeldən,
Artır onlar Mindiyarda il-ildən,
Biz onları danışdıraq nə dildə,
Pis gizlənib yaxşılığın qoynunda.

İndi bizə bir yol göstər, bilincim,
Qaraş olub köçkünlərə bir elçi,
Artır hər gün Əkbitəndə dilənçi,
Pis gizlənib yaxşılığın qoynunda.

***

- Mən istərəm dirrik, gör-gör bir olsun,
Bir yaranıb, birdir bütün dillilər.
Seçilməyir bir-birindən heç nədə,
Bir yaranıb, birdir bütün dillilər.

Tanrı bütün dilliləri bir görüb,
Ölkə deyil, bizə yer-göy ad verib,
Birdir göydə yerli, yersiz dəyəri,
Bir yaranıb, birdir bütün dillilər.

Köçkünlərə yardım buyur, yüksək ol,
Suçlarına, işlərinə gərək ol,
Elə əl tut dadlı-ballı tənək ol,
Bir yaranıb, birdir bütün dillilər.

İnanışla onlar birlik yaradar,
Şah hardadır onlar olar orada,

Onda sizə sağ ol deyər yaradan,
Bir yaranıb, birdir bütün dillilər.

***

Gedin, deyin bu sözləri onlara,
Hər bir dilli inanışla güclüdür.
Dinc oturub, dinc qalsınlar bu yerdə,
Hər bir dilli inanışla güclüdür.

Yer var, onlar Mindiyarda qalsınlar,
Qaraşa yox, sənə söykənc olsunlar.
Hindel şahdan öclərini alsınlar,
Hər bir dilli inanışla güclüdür.

Yazarım ol bundan sonra, təpərim,
Çək araya varlı, yoxsul çəpəri,
Dirrik vardır varlılardan ötəri,
Hər bir dilli inanışla güclüdür.

Manay gəldi, Sərtiş ərlə görüşdü,
Başev susdu, üzlər, gözlər dəyişdi.
Nə o bunla, nə bu onla deyişdi,
Hər bir dilli inanışla güclüdür.

Manay dedi:-Xoş gəlibsən, Sərtiş ər,
Şah nə desə el də elə tərpənər,
Minellisən, Mindiyarın oğlusan,
Şah nə desə el də elə tərpənər.

Bizi tanrı işığıyla çimizdir,
Kirpiklərə, gözlərə od damızdır,
Körpələri günəş ilə əmizdir,
Şah nə desə, el də elə tərpənər.

Yaşa burda, bizə yetkin ata ol,
Şaman, Odər arasında ortaq ol,
Baş aparan falçılara toxdaq ol,
Şah nə desə el də elə tərpənər.

Mən Manayam, Qızbax nənə qalıncı,
Üstüağın yürüşünün qoruncu,
Mindiyarın sıyırmaca qılıncı,
Şah nə desə el də elə tərpənər.

Asurellə vuruş söyləncі

Ağ, gümüşü, sallaq bulud,
Hoppan-hoppan oynayırsan.
Qıvrılırsan, açılırsan,
Hoppan-hoppan oynayırsan.

Dağ başından qıvraq ötüb,
Qayalara qırov qatıb,
Eniş, yoxuş, düzə çatıb,
Hoppan-hoppan oynayırsan.

Yağışını ələ bura,
Külək hara, sən də ora,
Döşün ağdır, için qara,
Hoppan-hoppan oynayırsan.

İnsan

Bu dağ mənim, o çöl sənin,

Göy üzündə keçir günün,
Dəyişdikcə boyun, enin,
Hoppan-hoppan oynayırsan.

***

Çay, haraya tələsirsən,
Gözü görməz tələsənin,
Al məni də öz tərkinə,
Gözü görməz tələsənin.

Çay, qarışım pıçıltıya,
Dönüm qorxunc gurultuya,
Bir ara ver sızıltıya,
Gözü görməz tələsənin.

Döşü sazlı gələn ozan,
Çay sözünü düzə yazan,
Qıvrıl-fırlan, açıl, uzan,
Gözü görməz tələsənin.

Aş yarğanı, uçurumu,
Keç qayanı, aşırımı,
Nağıl olsun hər qurtumun,
Gözü görməz tələsənin.

***

Tanrı günəş, dol köksümə,
Sənsiz yoxdur göy, yer, bulud.
Od, ocağım, inanışım,
Sənsiz yoxdur göy, yer, bulud.

Odunu ver, oda dönüm,
Ver alışım, qoyma sönüm,
Gün altında keçsin günüm,
Sənsiz yoxdur göy, yer, bulud.

Taxılımı göyərt, saralt,
Dirriyimdə bolluq yarat,
Sənsizləri yandır, qaralt,
Sənsiz yoxdur göy, yer, bulud.

Yağışların yağar-yağar,
Buludları sağar-sağar,
Dağ çayların axar-axar,
Sənsiz yoxdur göy, yer, bulud.

***

Hayanadır üzün belə,
Dayanışın dolanışı,
Nə gətirir, nə aparır
Dayanışın dolanışı.

Bir üzü yaz, bir üzü qış,
Köksü eniş, köksü yoxuş,
Gah qar tökür, gah da yağış
Dayanışın* dolanışı**.

Nə dili var, nə dilçəyi,
Dağlar, daşlar gəmirçəyi,
Alıb udur tez ölcəyin
Dayanışın dolanışı.

Dilliləri vuruşdurur,
Dilsizləri barışdırır,
Düz işləri qarışdırır

Dayanışın dolanışı.

***

Qaraş getdi Asurelə,
Özgə qapı döyər dönük.
Qarbaş dedi:-Getmə, utan,
Özgə qapı döyər dönük.

Asur şahın oğlu Əmən,
Tutdu onun sağ əlindən,
Dedi:-sənə əltutam mən,
Özgə qapı döyər dönük.

Sən haraya, mən də ora,
Od vuraram Mindiyara,
Üstüağla yenə varam,
Özgə qapı döyər dönük.

***Dünya**
****Məişət***

Qal burada, toplum tutaq,
Əkbitəni alıb, çataq.
Üstüağı oda qataq,
Özgə qapı döyər dönük.

***

Qaraş üç ay qonaq qaldı,
Qonaq üzüyola olar.
Verdi yelə öz yurdunu,
Qonaq üzüyola olar.

Baş qızışdı, göz alışdı,
Hər bir şeylə o barışdı,
O, Əməndən bərk yapışdı,
Qonaq üzüyola olar.

İnanmırdı şah Qaraşa,
Əl qatmırdı bu savaşa,
Birdən oxu dəyər daşa,
Qonaq üzüyola olar.

Başlananda böyük yürüş,
Dedilər ki, özün çarpış,
Üstüağla üzləş, vuruş,
Qonaq üzüyola olar.

***

Ağsaqqallar üz döndərdi,
Ağsaqqalı dinlə, eşit.
Əmən şaha yox dedilər,
Ağsaqqalı dinlə, eşit.

Biri dedi: - Bizə nə var,
Minellilər azğındırlar,
Çox deyilmi bu qırğınlar,
Ağsaqqalı dinlə, eşit.

Biri dedi:-Hurum gedib,
Hindeldə də belə olub,
Biri dedi:-Varım gedib,
Ağsaqqalı dinlə, eşit.

Biri dedi:-Qızıl məndən,
Çıxsın önə böyük Əmən,

Mindiyarı söksün dibdən,
Ağsaqqalı dinlə, eşit.

***

Qaraş dedi:-Başbilənlər,
Var, mal, ad-san yürüşdədir,
İndi gərək yürüş olsun,
Var, mal, ad-san yürüşdədir.

Qarbaş küsüb Üstüağdan,
Çəkişmə var orda çoxdan,
Varlıq orda yalan, saxta,
Var, mal, ad-san yürüşdədir.

Yüz min köçkün bizə baxır,
Gözlərindən alov yağır,
Lap bu gündür yürüş çağı,
Var, mal, ad-san yürüşdədir.

Mən şah olsam Mindiyara,
Son qoyaram qancıllara,
Birləşərik sıra-sıra,
Var, mal, ad-san yürüşdədir.

***

-Biz nə bilək düz deyirsən,
Yalan düzdən kəsərlidir,
Birdən bizi aldadarsan,
Yalan düzdən kəsərlidir.

Hindeldə də belə olub,
Bacar gəlib yurdu alıb,
İndi Hindel basıq qalıb,
Yalan düzdən kəsərlidir.

-Bacar mənə qılınc çəkməz,
Asureldə o, qan tökməz,
O buraya gözün dikməz,
Yalan düzdən kəsərlidir.

Asureldir mənim arxam,
Yoxsa kimdir mənə baxan,
Burdan səsim, sözüm çıxar,
Yalan düzdən kəsərlidir.

***

Şah düşündü, belə olsa,
Aldatmaq da girəvədir.
Mən Qaraşı aldadaram,
Aldatmaq da girəvədir.

Qoy çarpışsın, vuruş etsin,
Mindiyarın gücü bitsin,
İkisi də birdən getsin,
Aldatmaq da girəvədir.

Üstüağı gücdən sallam,
Bu döyüşdə üstün ollam,
Mindiyarı bütün allam,
Aldatmaq da girəvədir.

Mən Əmənəm, Asur oğlu,
Ölkədən çox vara bağlı,
Toplumlarım çoxlu-çoxlu,

Aldatmaq da girəvədir.

***

Güdükçülər yazı yazdı:
"Qardaş dönüb qancıl olub".
Üçcə günə soraq gəldi,
Qardaş dönüb qancıl olub.

Yüz min toplum yola çıxır,
Yaraqları iti, ağır,
Başraqları göyə qalxıb,
Qardaş dönüb qancıl olub.

Üstüağ şah, tələs bir az,
Yoxsa ölkə Başev qalmaz.
Soyuq keçir burada yaz,
Qardaş dönüb qancıl olub.

İki yandan gəlir toplum,
Körfəz yolu, dəniz yolu,
Qaraş, bir də Asur oğlu,
Qardaş dönüb qancıl olub.

***

Üstüağ şah toplum yığdı,
Tez-tov olar gecikənlər.
Atlı getdi Uğurelə,
Tez-tov olar gecikənlər.

Dedi, Bacar, Manay gəlsin,
Ölkə bilsin, tanrı bilsin,
Qaraş, Əmən gərək ölsun,
Tez-tov olar gecikənlər.

Manay dedi:-körfəz mənim,
Minbaşıya gərək dönüm.
Vuruşadır yolum-yönüm,
Tez-tov olar gecikənlər.

Yürüşümün on yaşı var,
O da burda gərək olar,
Mən ölərsəm, balam qalar,
Tez-tov olar gecikənlər.

***

On min toplum yola düşdü,
Görək tanrı nə göstərir.
Başçılardan biri Manay,
Görək tanrı nə göstərir.

Əynində ər geyimi gen,
Bu geyimdə kişi görkəm,
Sıçraq aslan kimi hərdən,
Görək tanrı nə göstərir.

Heç kəs bilmir bu, Manaydır,
Kişilərlə taybataydır,
Boydan kişi, üzdən aydır,
Görək tanrı nə göstərir.

***

Üstüağ şah yaraqlandı,

Dözüm gücdür yaraqlıda.
Tələsirdi, deyinirdi,
Dözüm gücdür yaraqlıda.

Bir gedişin işinə bax,
Qancıl yaxın, yaxın uzaq.
Qarbaş yoxdur, Bacar da yox,
Dözüm gücdür yaraqlıda.

-Ellərimiz, yerlərimiz,
Qoşaboğaz, qoşadəniz,
Bir az dözün, gəlirik biz,
Dözüm gücdür yaraqlıda.

İgidlərim, qaplanlarım,
Qaplan basan oğlanlarım,
Vurun, qırın cırtdanları,
Dözüm gücdür yaraqlıda.

***

Ağ başraqlar qanad açdı,
Başraq yurdun qanadıdır.
Yaraqlılar qanadlandı,
Başraq yurdun qanadıdır.

Dayanmadan, dincəlmədən
Çıxdı yola qırx min ərən.
Dan yerindən bir az erkən,
Başraq yurdun qanadıdır.

Qoşa boğaz dalda qaldı,
Qoşa dəniz hayla doldu,
Dan yerini al qan aldı,
Başraq yurdun qanadıdır.

Qarşılaşdı iki başraq,
Biri qara, o biri ağ,
Dindi qılınc, toppuz, tutaq,
Başraq yurdun qanadıdır.

***

Üstüağ şah qırdı, tökdü,
İti qılınc sağ, sol bilməz.
İki üzü, bir ağzı var,
İti qılınc sağ, sol bilməz.

Ox atanlar çəkilirdi,
Döş-baş, qarın sökülürdü,
Yüz-yüz yerə tökülürdü,
İti qılınc sağ, sol bilməz.

Qara başraq, Asurelli,
Qırılırdı əlli-əlli,
Şahı dikbaş, ağzı yelli,
İti qılınc sağ, sol bilməz.

Vurdu, getdi o başacan,
Döndü bir də bu başacan,
Dəniz qalxdı yarğanacan,
İti qılınc sağ, sol bilməz.

***

Əmən şahı boğdu acıq,
Dəlilikdir bu qan, qırğın,
Dedi, kəldir Üstüağ şah,

Dəlilikdir bu qan, qırğın.

Adamları çox seyrəldi,
Qan axdıqca göz bərəldi,
Dil tutuldu, üz qaraldı,
Dəlilikdir bu qan, qırğın.

Çox qorxutdu qan Əməni,
Dedi sallam tutuq səni.
Ölüşkəni, döyüşkəni,
Dəlilikdir bu qan, qırğın.

İp atdılar neçə kərə,
Üstüağı götürməyə,
İplər oldu pərən-pərən,
Dəlilikdir bu qan, qırğın.

***

O, çox getdi irəliyə,
Gərək arxan boş qalmasın.
Vura-vura, qıra-qıra,
Gərək arxan boş qalmasın.

Ötəratı yahaltdılar,
İp atdılar, ox atdılar,
Dar yolunu daraltdılar,
Gərək arxan boş qalmasın.

O özünə arxalandı,
Güc göstərdi, buğalandı,
Dörd bir yandan yaxalandı,
Gərək arxan boş qalmasın.

Tutuq düşdü axşam çağı,
Yaralıydı əl, ayağı,
Boynu, çiyni, alt dodağı.
Gərək arxan boş qalmasın.

Bacarın gəlişi söylənci

Minellilər axşam bir səs eşitdi,
Döyüşlərdə tanış səs də güc olur,
İtiatın kişnərtisi tanışdı,
Döyüşlərdə tanış səs də güc olur.

Yol gəlmişdi Bacar üç gün, üç gecə,
Üstüağın yoxluğunu bilincə,
Nəriltisi çevrilmişdi sevincə,
Döyüşlərdə tanış səs də güc olur.

Üstüağ şah eşitmişdi bu səsi,
Bacarının iti qılınc tiyəsi,
Qılıncbatmaz, vurumtutmaz gövdəsi.
Döyüşlərdə tanış səs də güc olur.

Mindiyarın toplumları güclənir,
Minbaşılar sevincindən kövrəlir.
Acıqanın ac gözləri bərəlir.
Döyüşlərdə tanış səs də güc olur.

***

Bacar çıxır ilk döyüşə bizucla,
Ürək-dirək son yaraqdır topluma.
Deşik-deşik olur baş, döş, göz, qarın,

Ürək-dirək son yaraqdır topluma.

Acıqanlar on-on, yüz-yüz gəbərir,
Görməyibdir onlar belə bir əri.
Vurumbatmaz, qılınctutmaz önəri.
Ürək-dirək son yaraqdır topluma.

Qalxıb-enir qılınc, bizuc, toppuzlar,
Ayaq altda qalır qancıl, quduzlar,
Qanla dolur gözlər, döşlər, ağızlar,
Ürək-dirək son dayaqdır topluma.

Əmən çıxır qabağına Bacarın,
Dodaq əsir, döşü isə qabarır,
Bir vurumla Əməni qan aparır,
Ürək-dirək son dayaqdır topluma.

***

-Alçaq, mənəm bu döyüşdə Mindiyar,
İti olur doğruluğun qılıncı.
Üstüağı qaytar, ya da öl, gəbər!
İti olur doğruluğun qılıncı.

Mən gəlmişəm, Gücər oğlu Bacaram,
Bircə gündə toplumunu qıraram,
Asureli şəhər-şəhər yararam,
İti olur doğruluğun qılıncı.

-Bacar, məni kölə götür, öldürmə,
Asureli saqqalıma güldürmə,
Ölümümü Asurelə bildirmə,
İti olur doğruluğun qılıncı.

O atılıb lüt, ağacsız adaya,
O bağlanıb iplə qara qayaya.
Ancaq quşlar uça bilər oraya,
İti olur doğruluğun qılıncı.

***

-Mən gedərəm, o adanı taparam,
Ölkə şahsız qala bilməz, dağılar.
Üstüağ şah şah deyildir, ərəndir,
Ölkə şahsız qala bilməz, dağılar.

Bunu deyib Bacar uçdu atıyla,
Üstüağ şah, qara qaya adıyla.
O yol getdi buludların qatıyla,
Ölkə şahsız qala bilməz, dağılar.

Ağ buludlar ada-ada süründü,
Dəniz içrə qara qaya göründü,
İti daşlar, uçurumlar dərindi,
Ölkə şahsız qala bilməz, dağılar.

Yol göstərdi ona quşlar, buludlar,
Ana verən ağ lələkli qanadlar.
Göllər, çaylar, kəndlər, ellər, elatlar,
Ölkə şahsız qala bilməz, dağılar.

***

Üstüağ şah cır-cındırın içində,
Qayalara şahlıq etmək çətindir.
Sıçram-sıçram dalğalarla döş-döşə,
Qayalara şahlıq etmək çətindir.

O qırmışdı qalın dəmir ipləri,
Dolaşırdı suqırağı* yerləri,
Yolu üstə qayaların çəpəri,
Qayalara şahlıq etmək çətindir.

Bacar onu görüb endi aşağı,
Nə geyimi, nə də şahlıq yarağı.
Qayaların tutuğuydu, qonağı,
Qayalara şahlıq etmək çətindir.

İki ərən görüşürdü harada,
At dırnağı toxunmamış adada,
Saxla qorxmaz ərənləri, yaradan,
Qayalara şahlıq etmək çətindir.

**Sahil*

***

-Bacar, necə bu yerləri tapıbsan,
-Adam uca zirvələrdən ucadır,
Əmən şahı öz içində boğmuşam,
Adam uca zirvələrdən ucadır.

İnanırdım gələcəksən vuruşa,
Yaman olsun tanrı dönük Qaraşa.
Burdan gedək Qaraş üstə birbaşa,
Adam uca zirvələrdən ucadır.

-Manay çıxıb qabağına Körfəzdə,
Bu döyüşə çox çətin ki o dözə,
Tanrı özün güc ver, dözüm ver bizə,
Adam uca zirvələrdən ucadır.

Otur gedək, sən oraya, mən ora,
Bundan sonra Qaraş ilə mən varam,
Yoxsa bizi diz çökdürər bu yara,
Adam uca zirvələrdən ucadır.

***

Hardaydılar, görüşdülər harada,
Görüş yeri gözdə qalır, silinmir,
Qucaqlaşıb öpüşdülər, güldülər,
Görüş yeri gözdə qalır, silinmir.

Mindiyarın toplumları yürüşdə,
Asurelli küylənmişdi bu işdən,
Min-min adam itirmişdi döyüşdə,
Görüş yeri gözdə qalır, silinmir.

Qayıtdılar, gördülər ki, şah ölüb,
Asurelin başraqları əyilib,
Üstüağı özlərinə şah bilir,
Görüş yeri gözdə qalır, silinmir.

Üstüağ şah Asureli çapmadı,
Düz yolundan əyri yola sapmadı,
Qız, gəlinə kobud işlər yapmadı,
Görüş yeri gözdə qalar, silinməz.

***

Ağsaqqallar, başbilənlər gəldilər,
Yaxşılığa yaxşı olmaq gözəldir.
Üstüağa tay-tay qızıl verdilər,

Yaxşılığa yaxşı olmaq yaxşıdır.

Gəlib bağış verdi qızlar, gəlinlər,
Şah önündə eli borclu bilənlər,
Gülə-gülə göz yaşını silənlər,
Yaxşılığa yaxşı olmaq gözəldir.

Yükləndilər atlar, atlı daşqalar,
Neçə-neçə dörd təkərli qoşqular,
Bağışlandı şaha yeni qurğular,
Yaxşılığa yaxşı olmaq yaxşıdır.

Üstüağı ağız-ağız öydülər,
Əmən şaha dəli deyib söydülər.
Vuruşlara qol qoyanı döydülər,
Yaxşılığa yaxşı olmaq yaxşıdır.

***

Döndü malla, mal-qarayla Üstüağ,
İtkilərə toxdaqlıqdır hər ödənc*.
Dilə-dişə düşdü Asur basdısı,
İtkilərə toxdaqlıqdır hər ödənc.

Bacar dedi:-Mən gedirəm Körfəzə,
Tapşırıram səni böyük Hörmüzə,
Acıqanam ipə-sapa gəlməzə,
İtkilərə toxdaqlıqdır hər ödənc.

Gərək gedim diz çökdürüm Qaraşı,
Gedim durum Manay ilə yanaşı,
Necə olur görüm onun savaşı,
İtkilərə toxdaqlıqdır hər ödənc.

Diri-diri gətirərəm mən onu,
Bitirərəm başladığı oyunu,
Yerə soxum onun Qaraş boyunu,
İtkilərə toxdaqlıqdır hər ödənc.

***

Bunu deyib İtiatı çapdı o,
Ağır gündə yardım tanrı işidir.
Dalda qoydu Asureli, İlamı.
Ağır gündə yardım tanrı işidir.

Fərat, Dəclə axarıyla yol aldı,
Gün get-gedə qızararaq saraldı,
Çayarası aralıqlar daraldı,
Ağır gündə yardım tanrı işidir.

Körfəz üstə yaralılar, ölülər,
Qana batıb bu döyüşdə ellilər,
Mindiyarda dəlilərlə yellilər,
Ağır gündə yardım tanrı işidir.

Ərqız Manay bir az solub, saralıb,
Onun qolu, çiyni, köksü yaralı,
Minellilər bir-birindən aralı.
Ağır gündə yardım tanrı işidir.

***

Bacar çıxır ortalığa lapbadan,
-Yaraşarmı tək qadını təkləmək?!
Mən Manaya arxa, əltut* gəlmişəm,
Yaraşarmı tək qadını təkləmək?!

Qaraş, indi qabağıma çıxginən,
Qoyum səni bir vurumla pis günə,
Alım səni dəmir ipə, düyünə,
Yaraşarmı tək qadını təkləmək?!

-Mən Qaraşam, Bacar, çox da öyünmə,
Öz-özünə çox çırpınıb döyünmə.
Qurd dərinlə, toppuzunla sevinmə,
Yaraşarmı tək qadını təkləmək?!

Arielli arxamdadır, vuruşur,
Minellilər itiribdir duruşu,
Yaralılar bir-birinə qarışıb,
-Yaraşarmı tək qadını təkləmək?!

**Kömək*

***

Vuruşdular, yastılandı yaraqlar,
Dəmir dözüm gətirməyir dəmirə.
Qalxdı iki qıçı üstə İtiat,
Dəmir dözüm gətirməyir dəmirə.

At tanıdı oğrusunu, boş başı,
Şıllaq atıb vurub yıxdı Qaraşı,
O qurtardı bunun ilə savaşı,
Dəmir dözüm gətirməyir dəmirə.

Arielli yürüş etdi, durmadı,
Minellini bu yürüşlər yormadı,
Bacar isə Arielli qırmadı,
Dəmir dözüm gətirməyir dəmirə.

Dedi:-Gedin yerinizdə oturun,
Mal-qaranı, ot-otlağı artırın,
Bu ocağı, qan-qadanı qurtarın,
Dəmir dözüm gətirməyir dəmirə.

Tuncərin itməsi söyləncі

Qaraş bir də itkin düşdü, yox oldu,
Üzə çıxmaq üz istəyir dəmirdən.
Asureli, Arieli batırdı,
Üzə çıxmaq üz istəyir dəmirdən.

Axtardılar, aradılar, gəzdilər,
Boş-boşuna dolanmaqdan bezdilər,
Üz döndərib ondan, inam üzdülər,
Üzə çıxmaq üz istəyir dəmirdən.

Asurelə dönüb bir də o maymaq,
Sonevidir üstündəki yal-yaraq,
Azdırandır el-obanı yapalaq,
Üzə çıxmaq üz istəyir dəmirdən.

Bacar dedi: - Başçı seçin, baş olsun,
Adı-sanı Arieldə sayılsın.
Dediyinə sözsüz dəyər qoyulsun,
Üzə çıxmaq üz istəyir dəmirdən.

***

Hamı dedi:-Bacar olsun başçımız,
Yiyəsizə hər uca ad yiyədir.
Hexa qızı acığından dinmədi,
Yiyəsizə hər uca ad yiyədir.

Mənişi dedi, aldadaram, yaxaram,
Acılayıb son gününə baxaram,
Əkbitənin dib daşına çıxaram,
Yiyəsizə hər uca ad yiyədir.

Bacar dedi:- Əltut ollam sizlərə,
Gedin bir az suqırağı düzlərə.
İnanmayın qan-qadalı sözlərə,
Yiyəsizə hər uca ad yiyədir.

Mənişi dedi:- Yol taparam bu yolla,
Əkbitəndə Qaraşıma yer allam.
Şahlar kimi mən də qalxıb ucallam,
Yiyəsizə hər uca ad yiyədir.

***

Basar döndü ər qız Manay Başevə,
Başəy* olsun gərək böyük basara.
Bacar isə suqırağı düzlərə,
Başəy olsun gərək böyük basara**.

Qorxusundan Mənişi üzə çıxmadı,
Bacar onun üzünə də baxmadı.
Tək olsa da Arieldən qorxmadı,
Başəy olsun gərək böyük basara.

Ocaq çatıb ət-soyutma etdilər,
Hind dilində oxudular, ötdülər,
Oynadılar, yoruldular, getdilər,
Başəy olsun gərək böyük basara.

Mənişi gizli girib-çıxdı daxmaya,
Anasını saldı sıxma-boğmaya,
Nəsə qatdı çörək üstü yaxmaya,
Başəy olsun gərək böyük basara.

***

Burda gecə yatdı Bacar ac, susuz,
İlan vuran qorxar qara çatıdan.
Bir yol onu acılayan Mənişdi,
İlan vuran qorxar qara çatıdan.

Üç gün yatdı, ayılmadı yuxudan,
Mənişi üzə çıxammadı qorxudan.
Çəkinirdi o, ağıdan, qarğıdan,
İlan vuran qorxar qara çatıdan.

İtiatı yaraladı, qovladı,
Qapısına gələnləri tovladı,
O, Bacarı yuxularkən ovladı,
İlan vuran qorxar qara çatıdan.

Yanıq əski tutdu gecə burnuna,
Tüstü gedib yatdı onun qanına,
Üç-üç quru ot döşədi yanına,
İlan vuran qorxar qara çatıdan.

***

Dedi:-şahı diz çökdürrəm bax, belə,
Güclülərə güc gəlməyə bic gərək.
Sonra özüm sağaldaram Bacarı,
Güclülərə güc gəlməyə bic gərək.

Çap get uzaq Uğurelə, İtiat,

**Təzim*
***Qalib*

Kişnə, qaplan nəriltisi sən ucalt,
Bacarının yuxusunu qov, azalt,
Güclülərə güc gəlməyə bic gərək.

At çaparaq Uğurelə birbaşa,
Dırnağını çırpdı yerə, dağ-daşa,
Qızçiçəyi o səslədi savaşa,
Güclülərə güc gəlməyə bic gərək.

Balasını alıb çıxdı Qızçiçək,
Görən Bacar nə yerdədir, nə gərək.
-Ay İtiat, çox iti ol, çap görək,
Güclülərə güc gəlməyə bic gərək.

***

Çıxdı yola çapa-çapa Qızçiçək,
Ürək duyur hər bir işi qabaqca.
Görən, nə var başındaca Bacarın,
Ürək duyur hər bir işi qabaqca.

-İtiatım, al belinə balamı,
Atıl, uç, keç uçurumu, yarğanı,
Keç qartalı, keç quzğunu, qarğanı.
Ürək duyur hər bir işi qabaqca.

İtiatım, balamı al böyrünə,
Məni çatdır o vuruşqan ərimə,
Onun çarpış, qarpış, çırpış yerinə,
Ürək duyur hər bir işi qabaqca.

İtiatım, tələs-tələs, usanma,
Ormanlarda, yaylalarda dayanma,
Onu mən tək tanrılar da duyammaz,
Ürək duyur hər bir işi qabaqca.

***

Məniş qorxdu, Qızçiçəkdən çəkindi,
Dilə tutdu, dil aldadar qadını,
Dedi;-Dayan, mən başına dolanım,
Dilə tutdu, dil aldadar qadını.

- Kəsi olum sənin kimi anaya,
Gəlib yaxşı yetişibsən haraya,
Sənin qadan dəysin dəli Manaya,
Dilə tutdu, dil aldadar qadını.

Basar çıxdı Manay bu son döyüşdə,
Bacar ona yardım etdi bu işdə,
Basıq* Qaraş qaçıb itdi örüşdə,
Dilə tutdu, dil aldadar qadını.

El Bacarı başçı seçdi özünə,
Hamı baxır onun ərsoy sözünə.
Nədən indi yuxu dolub gözünə,
Dilə tutdu, dil aldadar qadını.

Məğlub

***

Diz qatdadı ər önündə Qızçiçək,
Nə dirrikdir, nə ölümdür yuxular.
Doğma ərim, gözünü aç, mənə bax,
Nə dirrikdir, nə ölümdür yuxular.

Bunca yatdın, yatağanım, daha dur,
Yol gözləyən Uğurelə söz buyur,
Dirriyini ölümündən sən ayır,
Nə dirrikdir, nə ölümdür yuxular.

Çox istidir, buraların yox qarı,
Bizi səslər qarlı dağlar diyarı.
Çənli yallar, durudaşlar diyarı,
Nə dirrikdir, nə ölümdür yuxular.

İgid ərim, yatmaq sənə yaraşmaz,
Ölüm gəlsə səndən, məndən soruşmaz.
Dirrik bunca ölüm ilə barışmaz,
Nə dirrikdir, nə ölümdür yuxular.

***

Tək yatmışdı körpə Tuncər yan evdə,
Tək qoymasın gərək doğma doğmanı.
Tuncər körpə yuxusunda gülürdü,
Tək qoymasın doğma gərək doğmanı.

Mənіş getdi, oğurladı uşağı,
Düşmür dedi, bizim evə ayağı.
Atdı seyrək ormanlığa uşağı,
Tək qoymasın doğma gərək doğmanı.

Gəlib gördü bayılıbdır gənc ana,
Dedi, qatım gəlini də al qana,
Sonra atım mən onu da ormana,
Tək qoymasın doğma gərək doğmanı.

O, bıçağı endirərkən dəli tək,
Tutdu qanlı biləyindən Qızçiçək.
Dedi:-hanı körpəm, ay it, ay köpək,
Tək qoymasın doğma gərək doğmanı.

***

Onlar birdən yumruqlaşdı, tutaşdı,
Göydəngəlmə nəsə vardır qadında,
Bir o vurdu qılınc ilə, iki bu,
Göydəngəlmə nəsə vardır qadında.

Qızçiçəyin ana gözü alışdı,
Qılınc vurdu, Mənіş ilə çarpışdı.
Birdən onun boğazından yapışdı,
Göydəngəlmə nəsə vardır qadında.

-Göz dikmisən-dedi; – şahlıq yerinə,
Niyə ağı içirmisən ərimə,
Boyayaram səni qana, irinə,
Göydəngəlmə nəsə vardır qadında.

Dur, su çilə, silkə, oyat Bacarı,
Sonra gətir, qoy yanıma artarı.
Məni üzən sulu çiçək çıxarır,
Göydəngəlmə nəsə vardır qadında.

***

-Tuncər, odur, yaxındadır, ağlayır,
Bağışlamaq analardan qalmadır.
Gümüş suyu içirt, Bacar ayılsın,
Bağışlamaq analardan qalmadır.

-Bu, yuxu yox, dərin-dərin quyudur,
Al, Bacarım, iç, qolbağın suyudur,

Bu, ölümə bənzər qara yuxudur,
Bağışlamaq analardan qalmadır.

İrişərək Bacar açdı gözünü,
Gördü birdən Qızçiçəyin üzünü,
O qatdayıb yerə qoydu dizini,
Bağışlamaq analardan qalmadır.

Onlar Mənіş deyən yerə qaçdılar,
Quşa dönüb sanki qanad açdılar,
Tuncər deyib yarğanlardan uçdular,
Bağışlamaq analardan qalmadır.

***

Çox gəzdilər, tapmadılar Tuncəri,
Gecə keçdi, dan ağardı, gün çıxdı.
Yarğanları, ormanları busdular,
Gecə keçdi, dan ağardı, gün çıxdı.

Tuncər bala, hardan səni tapaq biz,
Qancılların caynağından qapaq biz,
İtiatla Uğurelə çapaq biz,
Gecə keçdi, dan ağardı, gün çıxdı.

Səs gəlmədi kolluqlardan, daşlardan,
İti gəlib yorğun keçən quşlardan,
Səs gəlmədi ətəklərdən, döşlərdən,
Gecə keçdi, dan ağardı, gün çıxdı.

Ata, ana yorularaq susdular,
Yerə, göyə, çaya qulaq asdılar,
Ağrılarda, acılarda azdılar.
Gecə keçdi, dan ağardı, gün çıxdı.

***

İlk balanı itirməyi daddılar,
Ağrı-acı yaxın olur hamıya,
Üzüntülər üzlərində göyərdi,
Ağrı-acı yaxın olur hamıya.

Yada salıb ağladıqca artarı,
Qızçiçəyin gur saçları ağarır,
Sızıltılar dara çəkir Bacarı,
Ağrı-acı yaxın olur hamıya.

Üç il keçdi, bir qız doğdu Qızçiçək,
Ad qoydular bu ağ qıza Qarçiçək.
Bundan sonra ağrı-acı nə demək,
Ağrı-acı yaxın olur hamıya.

Beş yaşında gözəl, göyçək, ərköyün,
Yaşayışı, gündəliyi toy-düyün,
On yaşında qaşlarında bir düyün,
Ağrı-acı yaxın olur hamıya.

***

Qarçiçəklə toxdamadı Qızçiçək,
Hər balanın öz qoxusu, öz yeri.
Tuncər deyib göz yaşını axıtdı,
Hər balanın öz qoxusu, öz yeri.

Paxıl Mənіş qapıb onu itirdi,

Yoxsa tanrı göyə yardım apardı,
Yerindəcə qarçiçəyi bitirdi,
Hər balanın öz qoxusu, öz yeri.

Biri gəldi, yaramaza yarayan,
Tez-tez alın qırışını darayan,
Dedi; göydə ulduzları arayaq,
Hər balanın öz qoxusu, öz yeri.

O söylədi, Qızçiçək də inandı,
Bu deyimlər ölç-bis olub sınandı,
Hamıdan çox yenə ana yanandı,
Hər balanın öz qoxusu, öz yeri.

***

Qızı gəlib çatdı on beş yaşına,
Hamı birdən sevgiləşir bu yaşda.
Dağa-daşa, günə, aya boylanır,
Hamı birdən sevgiləşir bu yaşda.

Hərdən gizli, öz-özüylə danışır,
Açılmazlıq üz-gözündə sayrışır,
Gözəl olur danışığı, duruşu,
Hamı birdən sevgiləşir bu yaşda.

Öz-özüylə öz-özündən inciyir,
Dəniz kimi yoxdur bir an dincliyi,
Belə keçir yeniyetmə gəncliyi,
Hamı birdən sevgiləşir bu yaşda.

Yeniyetmə, yolsuz, başsız, gəzəri,
Hər bir sözdən, hər bir işdən küsəri,
İlk sevginin yeniyetmə kəsəri,
Hamı birdir, sevgiləşir bu yaşda.

Qızçiçəyin ov söyləncі

Bir gün ova çıxmış idi Qızçiçək,
Meşə dərin, yarğan dərin, çay dərin,
Gördü biri yatıb qaya üstündə,
Meşə dərin, yarğan dərin, çay dərin.

O yatmışdı üstüaçıq, bükülü,
O lüt idi, tək sağrısı örtülü,
Boyun əti, çiyin əti dartılı,
Meşə dərin, yarğan dərin, çay dərin.

Qarçiçəkdi sanki, yox, o deyildi,
Bu oğlandı, saçı kilkə kəkildi,
Köksü tuncdan, tunc dərisi çil-çildi,
Meşə dərin, yarğan dərin, çay dərin.

Ana onu öz qızına oxşadır,
Elə bil ki, cüt almadır, qoşadır,
O, ağ güldür, bu oğlansa başqadır,
Meşə dərin, yarğan dərin, çay dərin.

***

Birdən çıxdı qabağına bir ağ qurd,
Ovun cüyür-ceyranı var, qurdu var.
Qızçiçəyə diş qıcırtdı acıqla,
Ovun cüyür-ceyranı var, qurdu var.

O qorxmadı, qurd üstünə yeridi,
Qurd çəkilib daldalığa, kiridi,

Bu qurd ağdır, həm də çox-çox iridir,
Ovun cüyür-ceyranı var, qurdu var.

Qurd sıçradı irəliyə, at ürkdü,
Qurdun gözü göz deyildir, sönükdür,
Ağzındakı dişlər sökük-sökükdür,
Ovun cüyür-ceyranı var, qurdu var.

Qılınc qalxdı, endi qurdun çiyninə,
O batmadı qurdun qalın gönünə.
Qurd geyibdir qurd dərisi əyninə,
Ovun cüyür-ceyranı var, qurdu var.

***

Oxa tutdu, ox da onu tutmadı,
Yaraalmaz, dəmirbatmaz qurddu bu,
Dedi,-tutun onu iplə,-Qızçiçək,
Yaraalmaz, dəmirbatmaz qurddu bu.

Onu alıb aralığa tutdular,
Dəmirağac tutuğuna* qatdılar.
Qızçiçəyin qabağına atdılar,
Yaraalmaz, dəmirbatmaz qurddu bu.

Tunc kökslü oğlan birdən ayıldı,
Bunu görüb qanlı gözü qıyıldı,
Nəriltisi uzaqlara yayıldı,
Yaraalmaz, dəmirbatmaz qurddu bu.

Cumub dəmir tutacağı qırdı o,
Kim var idi ovçulardan vurdu o,
Qızçiçəyi qova-qova yordu o,
Yaraalmaz, dəmirbatmaz qurddu bu.

***

Birdən şaq-şaq şaqqıldadı meşələr,
Meşənin də ağac-ağac dili var.
Bir sürü qurd bura gəldi yüyürək,
Meşənin də ağac-ağac dili var.

Qızçiçəyi Tuncər tutub saxladı,
Qollarını, qıçlarını bağladı,
Kimliyini birər-birər yoxladı,
Meşənin də ağac-ağac dili var.

- Bacar şahın arvadıyam, dirəyi,
Hələ yerə dəyməyibdir kürəyi.
Nədən, bilməm, tir-tir əsir ürəyim,
Meşənin də ağac-ağac dili var.

Oxşayırsan igid ərim Bacara,
Bir də itən körpə oğlum – artara,
Ah, ürəyim çırpım-çırpım qabarar,
Meşənin də ağac-ağac dili var.

**Qəfəs*

***

Ağ qurd lapdan dilə gəldi, söylədi:
Dağ dağa yox, çatar adam adama.
Səni yaxşı tanıyıram, Qızçiçək,
Dağ dağa yox, çatar adam adama.

Uğurelin şah qadını olubsan,
Niyə belə qabarıbsan, dolubsan?

Oğul deyib, saralıbsan, solubsan,
Dağ dağa yox, çatar adam adama.

-Mən oğlumu itirmişəm gör haçan,
İtki çox-çox yaman olur, çox yaman.
Qoy azaltsın üzüntümü yaradan,
Dağ dağa yox, çatar adam adama.

Ondan sonra belə soldum, saraldım,
İyirmi il içrə belə qocaldım,
Körpəm itdi, ötkəmliyim azaldı,
Dağ dağa yox, çatar adam adama.

***

Ağ qurd baxdı, diş göstərdi qurdlara,
Diş qıcıtmaq "qancıl olun" deməkdir,
Dedi-Məni alçaldıbdır Üstüağ,
Diş qıcıtmaq qancıl olmaq deməkdir.

Əldən düşdü, Boz Qurd öldü bir axşam,
Mən Boz Qurdun balasıyam, ağ adam,
Öz atamın yerindəcə mən varam,
Diş qıcıtmaq qancıl olmaq deməkdir.

Mən Ağqurdam, Qızbax şahın elindən,
Böyük başçı Turər şahın belindən,
Qan ağlaram Üstüağın əlindən,
Diş qıcıtmaq qancıl olmaq deməkdir.

Mən sevirdim uşaqlıqdan Manayı,
Mən o qızın, o qız mənim öz tayım,
Getdi oldu Üstüağın şah payı,
Diş qıcıtmaq qancıl olmaq deməkdir.

***

Qızçiçəyə yürüş etdi neçə qurd,
Yedirtməzlər qurda-quşa qadını,
Tunc köküllü oğlan birdən bağırdı,
Yedirtməzlər qurda-quşa qadını.

Mənə Ağqurd Tuncər deyib ad qoyub,
Dil öyrədib, ad qazanıb, səs yayıb,
Başçı mənəm indi meşə, çöl boyu,
Yedirtməzlər qurda-quşa qadını.

Mən də səndə bir doğmalıq sezirəm,
Doğma yerlər, doğma üzlər gəzirəm,
Hərdən bu qurd tay-tuşumdan bezirəm,
Yedirtməzlər qurda-quşa qadını.

Buraxıram səni, qayıt yerinə,
Gözaydınlıq söylə Bacar ərinə,
Əltut olsun hamı biri-birinə,
Yedirtməzlər qurda-quşa qadını.

***

Tuncər, sağ ol, unutmaram bunu mən,
Bağışlamaq dirisidir bu ellər.
Oğul, sənə yaman qanım qaynadı,
Bağışlamaq dirisidir bu ellər.

Ağqurd dedi; -Parçalayın, dağıdın,
Adamları boğun, qanlar axıdın,
Tuncər dedi:- Öcü suça boğdurun,

Bağışlamaq dirisidir bu ellər.

Sağ ol, oğlum, Tuncər-dedi Qızçiçək,
Uğurelə gəlin, bir də görüşək,
Çöldə, düzdə yaxın olaq biz gərək.
Bağışlamaq dirisidir bu ellər.

Ağqurd dedi:-Qurdlar, onu gəmirin,
Qadın qanı şirin olur, sümürün.
Tuncər sıxdı əlindəki dəmiri.
Bağışlamaq dirisidir bu ellər.

***

Tuncər dedi: Ağqurd, doğmam, doğmacam,
Dil yanılar, ancaq ürək yanılmaz.
Doğmalıq var Qızçiçəyin üzündə.
Dil yanılar, ancaq ürək yanılmaz.

Ağqurd dedi:-Üstüağ şah qancılım,
Ürəyimə bir ox olub sancılıb.
Gərək onu mən öldürüm, dincəlim,
Dil yanılar, ancaq ürək yanılmaz.

Birdən yalda yalsız qaplan göründü,
Nərildəyib Tuncər yerdə süründü,
Yaralıydı, yara yeri irindi,
Dil yanılar, ancaq ürək yanılmaz.

Tuncər onu öz dilində çağırdı,
Yalsız qaplan ağrısından bağırdı,
Ox yarası qorxuludur, ağırdır,
Dil yanılar, ancaq ürək yanılmaz.

***

-Tumar-tumar, pişim-pişim qaplanım,
Ağrı-acı ağır olur güclüdə.
Döz, çıxarım oxu sənin sağrından,
Ağrı-acı ağır olur güclüdə.

Bunu deyib oxu çəkdi yaradan,
Üzə çıxdı sarı irin, qara qan,
-Dözümlü ol, dözümlü ol, a qaplan,
Ağrı-acı ağır olur güclüdə.

Qaplan qaçdı, gözdən itdi, yox oldu,
Bu yaxşılıq ərlikdən də çox oldu,
Qızçiçəyin qız ürəyi dağ oldu,
Ağrı-acı ağır olur güclüdə.

Qılıncını açdı verdi Tuncərə,
Sağ ol,-dedi, bu gənc yaşlı önərə,
Üz tutaraq sonra dedi göylərə,
Ağrı-acı ağır olur güclüdə.

***

Könlü işıq dolu döndü Qızçiçək,
Ürəyin də dib daşı var – işıqdır.
Nə görmüşdü, o, Bacara danışdı,
Ürəyin də dib daşı var – işıqdır.

Bacar baxdı Qızçiçəyə, sevindi,
İşıqlanıb ata kimi öyündü,
Könlü birdən çırpım-çırpım döyündü,

Ürəyin də dib daşı var – işıqdır.

Get, gör, kimdir igid Tuncər, get, ərim,
İyirmicə yaşı vardır Tuncərin,
Sənə bənzər, Qarçiçəyə gözləri,
Ürəyin də dib daşı var – işıqdır.

Düz deyirsən, Qızçiçəyim,-dedi-sən,
Gedib gəzib axtararam onu mən,
Tanıyaram gözlərindən, dilindən,
Ürəyin də dib daşı var – işıqdır.

Tuncərin tapılması söyləncі

-İtiatım, çapaq çölə, meşəyə,
Dirrik özü axtarışdır, tapıntı.
Çapaq, açaq yollardakı düyünü,
Dirrik özü axtarışdır, tapıntı.

İtiatım, çox bərk vurur ürəyim,
Ürəyimdən güc götürür biləyim,
Uğur deyir bizə küskün ürəyim,
Dirrik özü axtarışdır, tapıntı.

İtiatım, sənsən arxam, arxancım,
Sənsən itən oğulların tapıncı,
Uzaq olsun bizdən qancıl, yabançı,
Dirrik özü axtarışdır, tapıntı.

Qulac-qulac cığırları yumaqla,
Dərin-dərin meşələri daraqla,
Qaplanları, ilanları ayaqla,
Dirrik özü axtarışdır, tapıntı.

***

Baxdı daldan Qarçiçəklə Qızçiçək,
Göz yol çəkər, ürək isə doğmanı.
Get, qoşa gəl Uğurelə, Bacarım,
Göz yol çəkər, ürək isə doğmanı.

At tərpəndi, külək oldu, yel oldu,
Yıxdı kolu, kolcuqları, sel oldu,
Çapışından çaylar, göllər lil oldu,
Göz yol çəkər, ürək isə doğmanı.

Bacar çapdı, çapdı, getdi uzağa,
Gəlib çatdı Yastıdağa, Duzdağa,
Çapaq oldu neçə doğma oylağa,
Göz yol çəkər, ürək isə doğmanı.

Dörd bir yanda buz bulaqlar pıçıldar,
Sarıçəpkən şaq-şaqqını ucaldar,
Qaçar burda söz eşidər uçardan,
Göz yol çəkər, ürək isə doğmanı.

***

Gördü burda neçə göl var yanaşı,
Su vardırsa yerdə hər şey var demək.
Qara qaplan əyilərək su içir,
Su vardırsa yerdə hər şey var demək.

O su içdi, getdi yatdı qıraqda,
Bir səs gəldi qulağına uzaqdan,
Su içsə də o ac idi bayaqdan,
Su vardırsa yerdə hər şey var demək.

Tuncər gəldi, qaya üstdə göründü,
Meşə soyuq, sular gömgöy, dərindi,
Bunca suya atılmadı, sərindi,
Su vardırsa yerdə hər şey var demək.

Qara qaplan yaya dönüb, dartıldı,
Sıçrayaraq Tuncər üstə atıldı,
Meşələrə haray-həşir qatıldı,
Su vardırsa yerdə hər şey var demək.

Yuvarlandı ikisi də enişə,
Su başında ov güdməyir ərənlər,
Meşələr də ölçü-biçi saxlayır,
Su başında ov güdməyir ərənlər.

Gəmirişib, caynaqlaşdı ərənlər,
Dığırlandı ovu gizli güdənlər,
Durub baxdı bu çarpışı görənlər,
Su başında ov güdməyir ərənlər.

Tuncər onu boğazladı arxadan,
Yıxıb çəkdi öz üstünə arada.
Bir bıçaqla dinclik tapdı o qaplan,
Su başında ov güdməyir ərənlər.

Qan itirib qaplan tez-tez uladı,
Öz qanıyla otluqları suladı,
Ölən kimi Tuncər onu tolladı,
Su başında ov güdməyir ərənlər.

***

Bacar gördü bu vuruşu busqudan,
Güc yaşamaq ölçüsüdür meşədə.
Qarçiçəyə oxşayırdı bu igid,
Güc yaşamaq ölçüsüdür meşədə.

Bu kim idi – tunc kökslü gənc ərən,
Qızçiçəyin dediyidir bu, görən?
Qayıtmaram mən Tuncəri görmədən,
Güc yaşamaq ölçüsüdür meşədə.

Qurd sürüsü diddi qara qaplanı,
İzlədilər tunc kökslü oğlanı,
Dimdiklədi, yedi quşlar qalanı,
Güc yaşamaq ölçüsüdür meşədə.

Yırtıcılar gözdən itdi bir anda,
Görünmədi onlar çəndə, dumanda.
Meşə batdı qorxuncluğa dörd yandan,
Güc yaşamaq ölçüsüdür meşədə.

***

Meşə dinməz, dağ görünməz, yol itkin,
Yol bilməyən itkin düşər dumanda.
Gərək durub gözləyəsən günəşi.
Yol bilməyən itkin düşər dumanda.

İtiatı bir ağaca bağladı,
Özü düşüb hər bir yanı yoxladı.
Kimsə onu daldan tutub saxladı,
Yol bilməyən itkin düşər dumanda.

Ağqurd idi, ağ dəridən paltarı,
Üç gün idi izləyirdi Bacarı,
O yormuşdu yorta-yorta yolları,
Yol bilməyən itkin düşər dumanda.

Ayrı salıb onu İtiatından,
Yumruq ilə vurdu boynu ardından.
Bir də vurdu, bir də Tuncər adından,
Yol bilməyən itkin düşər dumanda.

***

-Səni kəsib Üstüağa yollaram,
Təkləməsən güc gəlməzsən şahlığa.
Qızçiçəyi, səni, bir də Tuncəri,
Təkləməsən güc gəlməzsən şahlığa.

Bayılıbsan, öləcəksən, bilirəm,
Qurd dərisi geyib sizə gülürəm,
Boz Qurd öldü, Ağqurd olub gəlirəm,
Təkləməsən güc gəlməzsən şahlığa.

Mən Tuncəri oğurladım, gətirdim,
Şaha qarşı acıqan tək yetirdim,
Bu iş üçün illərimi itirdim,
Təkləməsən güc gəlməzsən şahlığa.

Gərək Tuncər Üstüağla vuruşa,
Qurd sürüsü ona qarşı duruşar,
Başev gərək bir-birinə qarışa,
Təkləməsən güc gəlməzsən şahlığa.

***

Üstüağı gərək Tuncər öldürə,
Basıq olan öz içindən qırılar.
Tuncər onun uzaq, yaxın doğması,
Basıq olan öz içindən qırılar.

Tuncəri də boyayaram qanına,
Alt yer qatda o da gələr yanına,
Birə düşər Qızçiçəyin donuna,
Basıq olan öz içindən qırılar.

Mən Ağqurdam, ölən Boz Qurd yerinci,
Qurdlar bilmir bu dolambac gilinci*,
Mən Alpanam, Qızbax eldə birinci,
Basıq olan öz içindən qırılar.

Bir də vurdu, Bacar bir də bayıldı,
Yala, düzə birdən bir sis yayıldı,
Diksinərək Bacar yenə ayıldı,
Basıq olan öz içindən qırılar.

***

Ağqurdu da Tuncər yol-yol güdürdü,
Çox gizlilər qapı açır güdükdə.
Nə demişdi Ağqurd, Tuncər eşitdi,
Çox gizlilər qapı açır güdükdə.

Tuncər gördü Ağqurd adı yalandır,
Ağqurd deyil, o, yalançı Alpandır.
Alpan deyil, o, yaralı qaplandır,
Çox gizlilər qapı açır güdükdə.

Çıxdı üzə, yırtdı çəni, dumanı,
O da daldan yaxaladı Alpanı,

Aldı qanlı caynağından baltanı,
Çox gizlilər qapı açır güdükdə.

Alpan dedi:-Tuncər, məni öldürmə,
Qurd yox, adam olduğumu bildirmə.
Üstüağı üstümüzə güldürmə,
Çox gizlilər qapı açır güdükdə.

**Məsələ*

***

Atan, anan-dedi:-səni atıblar,
Çox ağırdır, bala, oğul böyütmək.
Səni dişim-dırnağımla böyütdüm,
Çox ağırdır igid oğul böyütmək.

Tuncər dedi:-Ağqurd, başı pozuqsan,
Öz gecikmiş sevgin ilə yazıqsan,
Basar deyil, bundan sonra basıqsan,
Çox ağırdır igid oğul böyütmək.

Sən böyütdün, məni saldın düyünə,
Oğul gərək tutaq ola pis günə,
Sevgi səni döndəribdir düşkünə,
Çox ağırdır igid oğul böyütmək.

Bağışlaram səni Bacar ölməsə,
Öldürərəm səni yola gəlməsən,
Yaşadaram sürüləri bölməsən.
Çox ağırdır igid oğul böyütmək.

***

Tuncər dedi:-Azdırıbsan qurdları,
Basılmayan gücdür qurdun sürüsü,
Onlar daha Üstüağa uyuşmur,
Basılmayan gücdür qurdun sürüsü.

Çıxar ağ qurd dərisini, adam ol,
Sevgi yuxu, bu yuxudan sən ayıl,
Düz yol olsun gərək bizə gedən yol,
Basılmayan gücdür qurdun sürüsü.

Sən Minelin qolundansan, özündən,
Turər şahın görkəmi var üzündə,
Hamımızdan dözümlüsən dözümdə,
Basılmayan gücdür qurdun sürüsü.

Qurd dilini biz bilirik sənlə,
Sürülərə başçılıq et mənimlə,
Qoşul bizə gözlənilməz dözümlə,
Basılmayan gücdür qurdun sürüsü.

***

Bacar durdu qucaqladı Tuncəri,
Unudulmaz ata-bala görüşü.
Tuncər ata istisilə isindi,
Unudulmaz ata-bala görüşü.

Dedi:-Oğul, Tuncər balam, ərənim,
Ürəyinin gözlərilə görənim,
Qurd içində öz yerini bilənim.
Unudulmaz ata-bala görüşü.

İyirmi il oğul deyib qovruldum,

Göz yaşları oldum, yağdım, sovruldum,
Qaraş-Mənişbicliyilə sarsıldım,
Unudulmaz ata-bala görüşü.

Gedək, gedək, anan ilə görüş sən,
Alpandan da izin istə, soruş sən,
Minellə yox, Darvidellə vuruş sən,
Unudulmaz ata-bala görüşü.

***

Tuncər durdu, qucaqladı Bacarı,
Ata bütün arxasıza arxadır,
Dedi:-Atam nədən belə ikidir,
Ata bütün arxasıza arxadır.

Meşələrin bu çən, duman günündə
Öyünürəm iki ata önündə,
Mən Tuncərəm, böyük Minel yönündən,
Ata bütün arxasıza arxadır.

Alpan dedi:-Mən də düz yol tapmışam,
Tək qalmışam, el yolundan sapmışam.
Pis olmuşam, pis qurğular yapmışam,
Ata bütün arxasıza arxadır.

Bacar dedi: -İtiatım, gəl gedək,
Qızçiçəyi sevindirək biz gərək,
Sənin hələ bacın vardır, Qarçiçək,
Ata bütün arxasıza arxadır.

***

İtiatdan səs gəlmədi, kişnərti,
Meşə səsi səssizliyi udandır.
Bacar atı çox səslədi, hayladı.
Meşə səsi səssizliyi udandır.

Axtardılar, usandılar, qaldılar,
Baş sındırıb düşüncəyə daldılar,
Cığırlardan bir-bir soraq aldılar,
Meşə səsi səssizliyi udandır.

Yallı qaplan birdən kəsdi cığırı,
Ağız açdı, nərildədi, bağırdı.
Qarpışmağa güclüləri çağırdı,
Meşə səsi səssizliyi udandır.

Bacar cumub özün ona yetirdi,
Bir yumruqla dirriyini bitirdi.
Yallı qaplan duruşunu itirdi,
Meşə səsi səssizliyi udandır.

***

Yol getdilər onlar üç gün, üç gecə,
Yol itirsən, inancını itirmə.
Hər üçünün dözərliyi qurtardı,
Yol itirsən, inancını itirmə.

Uçurumlar, qayalıqlar, yarğanlar,
Ayı, qaban, qurd, ilanlar, qaplanlar,
Başsız atlar, oynaqlayan qulanlar,
Yol itirsən, inancını itirmə.

-Hey, hey, arxam, atam-anam İtiat,
Sən hardasan, kişnə, fınxır, səs ucalt,

Üstümüzdən sarsıntılı yükü at,
Yol itirsən, inancını itirmə.

Bir kişnərti eşidildi uzaqdan,
Bu boğuq səs səslənirdi bayaqdan,
At yorulub sanki düşüb ayaqdan,
Yol itirsən, inancını itirmə.

***

Çox qaçdılar, gölə, çaya batdılar,
Gəlib sonda Yastıdağa çatdılar,
Səs eşidib üzüquylu yatdılar,
Yol itirsən, inancını itirmə.

Qurdlar onu qovmuşdular, yorsunlar,
Yemək üçün yıxıb yerə vursunlar,
Qova-qova inancını qırsınlar,
Yol itirsən, inancını itirmə.

Daş ovuğa girib o da tələsik,
Şıllaq ilə qorunurdu hələlik,
Neçə qurdu aşırırdı bir təpik,
Yol itirsən, inancını itirmə.

Tuncər qalxıb qurd dilində bağırdı,
Ac qurdları öz yanına çağırdı,
İtiatdan tər su kimi axırdı,
Yol itirsən, inancını itirmə.

***

Bacar dedi:-İtiatım, yaxın gəl,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.
Səni gəzib axtarırıq neçə gün,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

At ovuqdan çıxdı, üç yol kişnədi,
İtiata dağ-daş nədi, döş nədi,
O çapanda yüklü nədi, boş nədi,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

Tuncər qurdu – quşu yığdı talaya,
Qurd sürüsü döndü böyük alaya,
Dedi:-Gedib qayıdıram bir aya,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

Mən gələnə təzə yollar açınız,
Alpan olur sizin sürü başçınız,
Çən atınız, ildırımlar qamçınız,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

***

Alpan dedi:-Gözləyirəm səni mən,
Gəl başçısı ol alayın yenidən,
Qoşqu gətir, təkərləri dəmirdən,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

Bacar dedi:-Sənə qoşqu alaram,
Döyüşlərdə onu işə salaram,
Hamınıza birgə kəsi olaram,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

Tuncər dedi:-Mindiyarı aşaram,

Hər qoşquya iki yüz qurd qoşaram,
Döyüşlərdə sellənərəm, daşaram,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

Bacar dedi:-İtiatım, uç gedək,
Uğurelə bu gün çatım mən gərək,
Gedək ana, bacı ilə görüşək,
İgid atsız, at yiyəsiz olmasın.

***

Üzülüşüb yerdən, göydən getdilər,
Nə gözəlsən, doğma ocaq, doğma ev,
Oğlum gəlir anasıyla görüşə,
Nə gözəlsən, doğma ocaq, doğma ev.

İyirmi il gözü yolda var olmaq,
Tanrım, məni əldən saldı bu sınaq,
Gedək daha bir ocaqda qovuşaq,
Nə gözəldir doğma ocaq, doğma ev.

Qızıl ulduz, gümüş bulud yan-yana,
Uğureldə durub ağlar bir ana,
Oğlu gəlir, gedin deyin siz ona,
Nə gözəldir doğma ocaq, doğma ev.

İtiatım, çox özünü yorma sən,
Tərləsən də heç bir yanda durma sən,
Gur çayları qıçlarına sarma sən,
Nə gözəlsən, doğma ocaq, doğma ev.

***

Çəkimini ürəklərdən keçirib,
Tüstülənən qızıl dilli ocağım.
Ocaq çoxdur, sənin kimi yanmayır,
Tüstülənən qızıl dilli ocağım.

Ver aparım buzlaqlara istini,
Gözlərimin qarasında tüstünü,
Bulud, duman qoy almasın üstünü,
Tüstülənən qızıl dilli ocağım.

Al günəşdən bir qırıqsan, düşübsən,
Alovlanıb, yapıqlanıb şaşıbsan,
Tək qalanda öz-özünü eşibsən,
Tüstülənən qızıl dilli ocağım.

Tanrım, mənim yerim-yurdum, qoruncum,
Qızıl saçlı, yun saçaqlı yapıncım,
Ey yiyəsiz illərimin tapıncı,
Tüstülənən qızıl dilli ocağım.

Tuncər söyləncі

Çəkib dirrik cızığını,
Bir, bölünüb iki yerə,
Biri varlı, biri yoxsul,
Bir, bölünüb iki yerə.

Başev, boş ev üz-üzədir,
Yaxşı, yaman diz-dizədir,
Gecə, gündüz göz-gözədir.
Bir, bölünüb iki yerə.

Nə vardırsa ikilidir,

Sökülüdür, tikilidir,
Yüngül, ağır çəkilidir,
Bir, bölünüb iki yerə.

Bir olanlar yazıq olub,
Hər addımda geri qalıb.
Dörd bir yandan vurum alıb,
Bir, bölünüb iki yerə.

***

Yaşa görüm bu dirriyi,
Yaşamaqdan çətin nə var.
Öndə dağdır, arxa yarğan,
Yaşamaqdan çətin nə var.

Sevinc varsa bir anlıqdır,
Ağrılardan iç yanıqdır,
Göz yaşları bulanlıqdır,
Yaşamaqdan çətin nə var.

Aldadırsan, aldanırsan,
Boş-boşuna dolanırsan,
Öz sonuna yollanırsan,
Yaşamaqdan çətin nə var.

Söylə, niyə, tanrı ata,
Çomurlara* bata-bata,
Yaşamaqdan doymur adam,
Yaşamaqdan çətin nə var.

***

Tuncər baxdı anasına,
Cüt sığaldır ata, ana,
İki quşdur bir yuvada,
Cüt sığaldır ata, ana.

Biri sərtdir, biri kövrək,
Biri sevgi, biri dilək,
Ovuc-ovuc, ətək-ətək,
Cüt sığaldır ata, ana.

Uşaq üçün qoşa yoldur,
Sevinc azdır, yanğı boldur,
Biri sağdır, biri soldur,
Cüt sığaldır ata, ana.

İki kökdür, yapışıqdır,
Süd bal ilə qarışıqdır,
Bala üçün sarmaşıqdır,
Cüt sığaldır ata, ana.

_____

Palçıq

***

Beş ay qaldı, Tuncər soldu,
İlk yuvanın çəkimi var,
O darıxdı dağlar üçün,
İlk yuvanın çəkimi var.

Sıx meşələr, sərt qayalar,
Solğun gülən gül boyalar,
Tarım duran göy talalar,
İlk yuvanın çəkimi var.

Bulaq susur, çay danışır,

Maral, ceyran, kəl çapışır,
Xallı qaplan, qurd qarpışır,
İlk yuvanın çəkimi var.

Ata, ana, dinclik, qayğı,
O, dinclikdən əzgin, yorğun,
Nə durmusan, dağlar oğlu,
İlk yuvanın çəkimi var.

***

-Alpan ata, gözlə məni,
Yaxşılıqlar unudulmaz,
Qurd balası böyüdübsən,
Yaxşılıqlar unudulmaz.

Başev məni sıxır yaman,
Beş ay burda mən qalandan,
Sevinirəm mən yalandan,
Yaxşılıqlar unudulmaz.

Hamı burda boş dolanır,
Əl sallanır, qol sallanır,
Burda sözdən dağ qalanır,
Yaxşılıqlar unudulmaz.

Baca tapsam, qaçacağam,
Göydə qanad açacağam,
Yastıdağa uçacağam,
Yaxşılıqlar unudulmaz.

***

Hər şey vardır burda bol-bol,
Yox özü də bir varlıqdır.
Nə deyirsən, gətirirlər,
Yox özü də bir varlıqdır.

Unutmuşam qurd basmağı,
Ov edərkən yol azmağı,
Ac qalmağı, quş busmağı,
Yox özü də bir varlıqdır.

Burda hər an hamı gülür,
Ancaq "gətir", "götür" bilir,
Baxışları ölü-ölü,
Yox özü də bir varlıqdır.

Adam azdır, yaltaq çoxdur,
Araçılar sıxdan sıxdır,
Hər şey vardır, heç nə yoxdur,
Yox özü də bir varlıqdır.

***

-Niyə tutqun gəzir balam,
Tutqun adam küskün olar,
Atan sənə kəsi olsun,
Tutqun adam küskün olar.

İyirmi il səni gəzdik,
Əlimizi səndən üzdük,
Ayrılığa yanıb dözdük,
Tutqun adam küskün olar.

Körpə idin, Tuncər adın,
Qundağını Məniş qadın
Kolluqlara alıb atdı,

Tutqun adam küskün olar.

Tanrı yazıq gördü bizi,
Birləşdirdi üçümüzü,
Tutqun gəzmə, iki gözüm,
Tutqun adam küskün olar.

***

Məniş bizlə acıqandır,
Acıqana bağış yoxdur,
Qabağında sürünsə də,
Acıqana bağış yoxdur.

Atan üç yol dara düşdü,
Düz yolunda o ilişdi,
Ölüm idi, tez sovuşdu,
Acıqana bağış yoxdur.

Çinel, Hindel, Asur başı
Əlləşdilər çox, yanaşı,
Dayandılar bizə qarşı,
Acıqana bağış yoxdur.

Keçmişini daha unut,
Ürəyini bir az ovut,
Sən atanın yerini tut,
Acıqana bağış yoxdur.

***

-Doğma anam, göz bəbəyim,
Ana dözüm nağılıdır.
Sən dib daşım, dirriyimsən,
Ana dözüm nağılıdır.

Mən çaparam, Başev yorğa,
Ata döşək, ana yorğan,
İki qoruq, iki qalxan,
Ana dözüm nağılıdır.

Bu dinclikdə necə qalım,
Gücdən düşür əlim, qolum,
Yol ver, ana, qadan alım,
Ana dözüm nağılıdır.

Könül quşum, uç uzağa,
Əkbitənə, Yastıdağa,
Anam dözər ayrılığa,
Ana dözüm nağılıdır.

***

Uğur söylə, ana, mənə,
Uğurludur ana sözü,
Bir uğuru yüz edərəm,
Uğurludur ana sözü.

Sən yol göstər, uçar olum,
İgidlikdə Bacar olum,
Ürəklərə açar olum,
Uğurludur ana sözü.

Qurd toplumum basılmazdır,
Minel oğlu sarsılmazdır,

Güzgü könlüm cızılmazdır,
Uğurludur ana sözü.

Əkbitənim, Uğurelim,
Ora gedim, bura gəlim,
Ya öldürüm, ya da ölüm,
Uğurludur ana sözü.

***

Bacar gəldi, Başev qalxdı ayağa,
Dağ önündə susqun durur yoxuşlar,
Susdu hamı, danışmadı Qızçiçək,
Dağ önündə susqun durar yoxuşlar.

Alnındaydı Qızuçarın lələyi,
Qayaquşdan güc almışdı biləyi,
Çırpınırdı Tuncər adlı ürəyi,
Dağ önündə susqun durar yoxuşlar.

Çal saqqalı sıxdı, ipək yatımda,
Qartal baxış qara qaşlar altında,
Qurd dərisi boz çuxası altında,
Dağ önündə susqun durar yoxuşlar.

Üstündəydi tunc toxunma geyimlər,
Qaşlarının arasında düyünlər,
Qabarıq döş, iri, enli çiyinlər,
Dağ önündə susqun durar yoxuşlar.

***

-Tuncər, oğlum, – dedi: bir az bəri gəl,
Enli qanad qartal evə sığışmaz.
Şiş qayalar, boz buludlar oylağı,
Enli qanad qartal evə sığışmaz.

Sən Gücərdən, Qızuçardan gəlməsən,
Atan üçün, anan üçün hər nəsən,
Sev Başevi, ancaq könül vermə sən,
Enli qanad qartal evə sığışmaz.

Mən görürəm tutqunluqda sınırsan,
Yastıdağı, Şişqayanı anırsan,
Bu Başevi dustaq, tutu sanırsan,
Enli qanad qartal evə sığışmaz.

Düşüncəndə boz cığırlar kəsişir,
Qurd toplumun ular-ular gəzişir,
Sənsiz qalıb orda yellər əsişir,
Enli qanad qartal evə sığışmaz.

***

Tanrı bizə tapşırıbdır, sən də bil,
Harda olsan od-ocağı qoru sən.
Deyib böyük Ahur-məzda, Sərtiş ər,
Harda olsan od-ocağı qoru sən.

Su, od, bitki, dilli, dilsiz uludur,
Hər yer dilli, dilsizlərlə doludur,
Minellinin yolu günəş yoludur,
Harda olsan od-ocağı qoru sən.

Hara getsən, öndər, önər, xaqan ol,
El işində əskilən yox, artan ol,
Öz ardınca yüz minləri dartan ol,
Harda olsan od-ocağı qoru sən.

Xançuya get, Düzər sənin qardaşın,
Əkbitəndə Üstüağ şah yoldaşın,
Pis olsa da sən doğma say Qaraşı,
Harda olsan od-ocağı qoru sən.

***

Gözə çarpan nəyim varsa sənindir,
Balasına ata yardım, tutəldir.
İtiatım, alınbağım var olsun,
Balasına ata yardım, tutəldir.

Alınbağı verib mənə quş nənən,
Ala, onu bağışladım mən sənə,
Qoy İtiat qalsın yenə pis günə,
Balasına ata yardım, tutəldir.

Ayırıbdır tanrı özü yer bizə,
Bəriboğaz ucqarından Körfəzə,
Mindiyardır dənizlərdən dənizə,
Balasına ata yardım, tutəldir.

Tuncər oğlum qoy qorusun bunları,
Bax, bunlardır Mindiyarın öz varı,
Get, üstündə qanad gərsin qoy tanrı,
Balasına ata yardım, tutəldir.

***

-Ata, mənə uğur dilə tanrıdan,
Harda olsa oğul, elin oğludur.
Mən gücümü qoyacağam bu yolda.
Harda olsa oğul, elin oğludur.

Yelçəkəndən Yeləsənə bizimdir,
Minellilər burda düzüm-düzümdür.
Bu torpaqlar mənim tanrım, gözümdür,
Harda olsa oğul, elin oğludur.

Mənişş, Qaraş, Hindel, Çinel acıqan,
Mən çoxunu götürərəm aradan,
Yürüşümü başlayaram buradan,
Harda olsa oğul, elin oğludur.

Atam böyük Bacar, anam Qızçiçək,
Onlar kimi igid olum mən gərək,
Tuncər dedin, daha basıq nə demək,
Harda olsa oğul, elin oğludur.

***

O bağladı ağ lələyi alnına,
Göstərişdir öyüdü də atanın.
Bir qalıncdır ondan sənə nə qalsa,
Göstərişdir öyüdü də atanın.

Sevinc aldı Qızçiçəyi, Bacarı,
Oğul ata qayğısıyla ucalır.
Tuncər oldu yerin-göyün uçarı.
Göstərişdir öyüdü də atanın.

Tuncər çapdı Yastıdağa atıyla,
Uçur gedir Qızuçarın adıyla.
Uçur-uçur buludların qatıyla,
Göstərişdir öyüdü də atanın.

Bu Yastıdağ, Qoşadəniz, Şişqaya.
Gözəllikdir, gözəllikdən kim doyar,
Gəlir çatır Durugölə, Ağçaya,
Göstərişdir öyüdü də atanın.

***

Ancaq onu qarşılayan olmadı,
Səssizlikdə yuxulayır dağ, meşə,
Nə Alpan var, nə qaplan var, nə Ağqurd,
Səssizlikdə yuxulayır dağ, meşə.

Hanı qurdun ulartısı, çarpışı,
Qaplanların, ceyranların çapışı,
Ayıların oynaqlığı, qapışı,
Səssizlikdə yuxulayır dağ, meşə.

-Dilə gəlin, axmazlaşan bulaqlar,
Boş, kimsəsiz, yol gözləyən yaylaqlar,
Kül altında kösövləşən ocaqlar,
Səssizlikdə yuxulayır dağ, meşə.

Ögey atam, Ağqurd Alpan, görün bir,
Boz qurdlarım, siz səs-səsə verin bir,
Gəlin, Tuncər başçınızı görün bir,
Səssizlikdə yuxulayır dağ, meşə.

***

Bir yaralı qurd ulayır talada,
Arxa dayan səni arxa bilənə.
"Yaralandım mən Əkbitən çölündə",
Arxa dayan səni arxa bilənə.

"Qaraş yenə çıxıb böyük yürüşə,
Ağqurd Alpan gedib onla döyüşə.
O, Qaraşla hər gün durur döş-döşə,
Arxa dayan səni arxa bilənə".

"Gəlib yenə Əkbitəni tutmağa,
Üstüağın şahlığına çatmağa,
Asurelin toplumuyla artmağa,
Arxa dayan səni arxa bilənə.

Üstüağı tutuq edib bağlayıb,
Onu dəmir dustaqlıqda saxlayır,
Kimi görür, qılınclayır, oxlayır,
Arxa dayan səni arxa bilənə.

Qaraşla Tuncərin vuruş söyləncі

Tuncər dedi:-Gümüşatım, çap gedək,
Pis ayaqda yad olammaz doğmalar.
Qaraş niyə doğmalıqda acıqan,
Pis ayaqda yad olammaz doğmalar.

Mən Tuncərəm, Turər şahın yoluyam,
Mindiyarın böyük Minel qoluyam,
Gərək dilbir dirriyimi yallayam,
Pis ayaqda yad olammaz doğmalar.

Məni çatdır Əkbitənə, Gümüşat,
Dırnağınla daş-kəsəyi vur qanat,
Kəsə-kəsə cığırlardan yol yarat,
Pis ayaqda yad olammaz doğmalar.

Vur özünü dağa, daşa, dənizə,

Yetiş, məni qoy Qaraşla üz-üzə,
El yolunda gərək çıxa qan dizə,
Pis ayaqda yad olammaz doğmalar.

***

Çatdı Tuncər Əkbitənə üç günə,
İsti qandır döyüşlərdə yeni güc,
Qan-tər, köpük içindəydi Gümüşat,
İsti qandır damarlara yeni güc.

Asurlular almışdılar çox yeri,
Döşdə qılınc, köküslərdə ox yeri,
Kürəklərdə yanıq yeri, dağ yeri,
İsti qandır damarlara yeni güc.

Qurd toplumu dağınıqdı, yaralı,
Düşmüşdülər bir-birindən aralı,
Ağqurd Alpan qan itirib, saralıb,
İsti qandır damarlara yeni güc.

-Ahay-dedi-asurlular, dayanın,
Doğu yeri qan rənginə boyanıb,
Mən Tuncərəm, məndən qorxun, ayılın,
İsti qandır damarlara yeni güc.

***

-Mən Tuncərəm, Bacar oğlu Turərdən,
Ərin gərək kökü olsun, arxası,
Mən oxbatmaz, qılınckəsməz ərənəm,
Ərin gərək kökü olsun, arxası.

Önəriniz varsa bura göndərin,
Başraqları aşağıya endirin,
Üzünüzü yurdunuza döndərin,
Ərin gərək kökü olsun, arxası.

Biri çıxdı qabağına, yekəbaş,
Tunc toxunma geyimi də baş-başa,
Dedi:-Mənim adımladır bu savaş,
Ərin gərək kökü olsun, arxası.

Biz buranı qol gücünə tutmuşuq,
Üstüağı dustaqlığa atmışıq,
Mindiyarın lap sonuna çatmışıq,
Ərin gərək kökü olsun, arxası.

***

Birdən göydə parıldadı qılınclar,
Tez tərpənən istəyinə tez çatar.
Deyinirdi asurelli yekəbaş,
Tez tərpənən istəyinə tez çatar.

Sözü hələ ağzındaydı qancılın,
Gördü qılınc ürəyinə sancılıb,
Yekəbaşın qaldı ağzı açılı,
Tez tərpənən istəyinə tez çatar.

Tuncər dedi:--Qaraş çıxsın önümə,
Saman təpim dərisinə, gönünə,
Gedib düşsün atasının gününə,
Tez tərpənən istəyinə tez çatar.

Qaraş gəldi, yan-yörəsi yaraqlı,

Onun başı yaralıydı, sarıqlı,
Qara gözlər acıqlıydı, yanıqlı,
Tez tərpənən istəyinə tez çatar.

***

–Tuncər kimdir?-Dedi – bu yer mənimdir,
Güclü kimdir, odur yurdun yiyəsi.
Min ildir ki, bu şahlıqlar mənimdir,
Güclü kimdir, odur yurdun yiyəsi.

Mən Qaraşam, Qaraş oğlu Qaraşdan,
Sənə qayıt, get deyirəm bu başdan,
Yoxsa başın gedəcəkdir savaşda,
Güclü kimdir, odur yurdun yiyəsi.

Bunu deyib qılıncını oynatdı,
O, Tuncərin sağ qolunu qanatdı,
Sözlərini boğazında qaynatdı,
Güclü kimdir, odur yurdun yiyəsi.

Ağqurd Alpan birdən çıxdı qabağa,
Toppuz vurub yıxdı onu torpağa,
Bir də vurdu o durarkən ayağa,
Güclü kimdir, odur yurdun yiyəsi.

***

Onda Tuncər boz qurdları səslədi,
Boz qurdların hənirtisi qorxulu.
Alpan yığdı dörd yanına onları,
Boz qurdların hənirtisi qorxulu.

Qamarladı boz qurd atı, atlını,
Dişə çəkdi hər asurel yurdlunu,
Satqınları, içi çürük qurdlunu,
Boz qurdların hənirtisi qorxulu.

Tuncər qalxdı, Gümüşatı çapdı o,
Dəmirbarmaq dustaqlığı tapdı o,
Üstüağı tutuqluqdan qapdı o,
Boz qurdların hənirtisi qorxulu.

Üstüağın başı, köksü yaraydı,
Üzü-gözü qurumluydu, paraydı,
Köksündə ox sancımları sıraydı,
Boz qurdların hənirtisi qorxulu.

***

Manay gəldi,-Üstüağım – söylədi,
Ölüm-dirim arasında çəpər yox.
Yürüş gəldi,-Öndər atam – söylədi,
Ölüm-dirim arasında çəpər yox.

Sönük, qanlı gözlərini yumaraq,
Yarasından qan su kimi axaraq,
Ölüm ilə çarpışırdı Üstüağ,
Ölüm-dirim arasında çəpər yox.

Boz qurdlara – boğ, yıx, yırt, did-deyirdi,
Yürüşünə qorxmaz igid deyirdi,
Manayına məni dirilt-deyirdi,
Ölüm-dirim arasında çəpər yox.

Tuncər, Manay, Alpan, Yürüş döyüşür,
Qurd toplumu acıqana girişir,

Üstünlüklər yerlərini dəyişir,
Ölüm-dirim arasında çəpər yox.

***

Qaraş qaçır, Yekəbaş da yanında,
Sonu yoxdur çılğınlığın istəyin,
Üstüağın qalmasına inam yox,
Sonu yoxdur çılğınlığın, istəyin.

Asurlular atıb qaçır başrağı,
Üstlərindən tollayırlar yarağı.
Ulaşırlar tülkü, çaqqal sayağı,
Sonu yoxdur çılğınlığın, istəyin.

Tuncər qovur körfəzəcən onları,
Üzlərindən qan çəkilib sapsarı,
Atlarını Ağqurd qanla suvarır,
Sonu yoxdur çılğınlığın, istəyin.

Körfəz suyu qan-qadadan allaşır,
Didik bulud axşam üstü çallaşır,
Yerə yatan, tutuq düşən bəlləşir,
Sonu yoxdur çılğınqanlı istəyin.

***

Yürüş, Tuncər, Ağqurd, Manay qayıdır,
Yas yaraşmır sevinc içrə Başevə.
Qan itirib, bayılıbdır Üstüağ,
Yas yaraşmır sevinc içrə Başevə.

Ölkə qara paltar geyir, gözləyir,
Minel hər gün olacağı izləyir,
Şah ölümü tələsdirir, tezləyir,
Yas yaraşmır sevinc içrə Başevə.

Manay qara yaylıq örtür saçına,
Gözəl, varıq sənin ağrı, sancına,
Dolanışın gedişinə acıma,
Yas yaraşmır sevinc içrə Başevə.

Üstüağın Yastıdağı, ağlama,
Güzgü göllər, duru çaylar, çağlama,
Üstüağsız, gözəl Manay, laxlama,
Yas yaraşmır sevinc içrə Başevə.

***

IX QAPI

Yürüş söyləncisi

Əkbitənə Yürüş yerinc – şah oldu,
Dincəl olur yasdan sonra toy-düyün.
Atasının qılıncını bağladı,
Dincəl olur yasdan sonra toy-düyün.

Dedi:-Anam, ağbirçəyim, iç ərim,
Ağsaqqalım Bacar, önər Tuncərim,
Sərtiş ər də biləndəri göylərin,
Dincəl olur yasdan sonra toy-düyün.

Buzboğazla Tur körfəzi düzünə,
Sağı, solu qatdı onun gözünə,
Bu ellərdə şah söylədi özünə,
Dincəl olur yasdan sonra toy-düyün.

Çinel, Xançu, Hindel, Təbət, Uğurel,